

Den store svampefestival

Flemming Rune & Ulrik Søchting

Danmarks første svampefestival blev afholdt i dagene onsdag den 28. september til søndag den 2. oktober 2005. Svampeforeningen og Københavns Universitet var gået sammen om at fejre foreningens 100-års jubilæum med et arrangement i Botanisk Have, hvor den hidtil største udstilling af friske svampe i Danmark skulle være centrum for en alsidig fremvisning af svampenes fascinerende verden.

Gennem fem dage fik mere end 11.500 besøgende et indtryk af svampenes utrolige mangfoldighed både i naturen og i produktion og videnskab. Et vellykket samarbejde mellem svampeforeningen, universitetet og næsten 100 svampeentusiaster, virksomheder, studerende og uddannelsesinstitutioner gjorde festivalen til en stor succes, og 4.000 gæster fik oplevet dansk svampegastronomi, når den er allerbedst.

Planlægningens begyndelse

Festligholdelsen af foreningens 100-års jubilæum blev forberedt gennem næsten tre år. Ved et bestyrelsesmøde i november 2002 diskuterede man for første gang mulighederne for at fejre jubilæet på en ganske særlig måde, så det ville blive husket længe efter, og på de næste 10 bestyrelsesmøder tog planerne gradvis form. Mange ideer blev vendt og afprøvet. Nog-

Indgangspartiet. Foto Flemming Rune.

le blomstrede op og blev til virkelighed, andre blev aldrig til noget, men måtte blot tjene som inspiration for fremtiden.

Et af de tidligste forslag drejede sig om at afholde en meget stor svampeudstilling, én der kunne stå gny af i mange år. I slutningen af 2003 foreslog Henning Knudsen, der bestyrer Botanisk Museums svampeherbarium og derfor formelt er ansat i Botanisk Have, København, at anrette udstillingen i telte i midten af Botanisk Have. Havens ledelse bakkede op om idéen, der

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kvl.dk

Ulrik Søchting, Københavns Universitet, Biologisk Institut, Afdeling for Mikrobiologi, Øster Farimagsgade 2D, 1353 København K; e-mail: ulriks@bi.ku.dk

The large mushroom festival

To celebrate the centenary of the Danish Mycological Society on October 1st 2005 a five day mushroom festival was arranged in the Botanical Garden in central Copenhagen. A parade of more than 800 species of fresh macrofungi was the centre of a large exhibition giving a fascinating insight into the diverse world of fungi. Some 25 companies and research institutions demonstrated their work with fungi, and close to 1500 children and high school students were guided by university students. A large number of artists: painters, photographers, ceramists, mushroom dyers, a wood turner and a mushroom totem pole sculptor displayed their work. Five notable Danish chefs, known from TV or as book authors, prepared 4000 cups of mushroom soup during the festival to the enjoyment of the public. The event was covered by TV, radio and newspapers, it had more than 11,500 visitors, and the society got 120 new members during the five days. The festival was arranged in cooperation between the society and University of Copenhagen.

Ulrik Søchting åbner svampefestivalen. Foto Flemming Rune. Modstående side: festivalens hovedtelt set fra Palmehuset. Foto Jens H. Petersen.

ville kunne skabe en velkommen opmærksomhed om Botanisk Have som et midtpunkt for studiet af alle naturens vækster, og foreningens bestyrelse var mindst lige så positiv.

Det var adskillige årtier siden, at foreningen sidst havde afholdt en stor udstilling af friske svampe i midten af København, og tanken med at udstille dem i telte kunne måske sikre, at svampenes frugtlegemer – som jo er af flygtig natur – blev holdt friske længst muligt.

Den 1. oktober 2004 – akkurat ét år før jubilæumsdagen – foreslog Ulrik Søchting fra Biologisk Institut på Københavns Universitet (hvorunder Botanisk Have også hører) at instituttets „svampegruppe“ og foreningen skulle gå sammen om at styre og afvikle arrangementet i Botanisk Have. Derved ville svampenes rolle i forskning og undervisning også blive et emne på udstillingen, og man kunne i fællesskab styrke interessen for svampe i den naturvidenskabelige undervisning helt fra folkeskoleniveau til universitetsniveau.

Styregruppens arbejde

Ved et møde den 25. oktober 2004 blev der oprettet en styregruppe til arrangementet i Botanisk Have, bestående af Henning Knudsen, Thomas Læssøe og denne artikels forfattere. Ved de følgende ti styregruppemøder blev holdet efterhånden udvidet, og der blev taget initiativ til en mængde forskellige aktiviteter i forbindelse med svampeudstillingen. Ulrik Søchting foreslog at kalde arrangementet for en „Svampefestival“ – et begreb, der vist ikke havde været brugt tidligere. Der blev med hjælp fra grafikerer Leif Bolding fremstillet et logo og oprettet en hjemmeside med navnet www.svampefestival.dk, hvor man kunne følge planlægningsgang. Hjemmesiden fortsætter i årene efter festivalen, så man kan også fremover drage nytte af de mange spændende delprojekter.

Det var indlysende helt fra planlægningens begyndelse, at en svampefestival af den størrelse, som styregruppen skitserede, kun ville kunne gennemføres med store økonomiske til-

I teltene for forskning, uddannelse og produktion præsenterede firmaer og forskningsinstitutioner deres arbejde, fx forskning i insektpatogene svampe, svampedyrkning og produktion med ukønnede svampe. Fotos Jens H. Petersen.

skud. Der var f.eks. behov for over 800 kvadratmeter telte med lys, borde og udstillingsmateriale, som ville koste nær ved 100.000 kr. at leje og få stillet op. Der skulle udarbejdes foldere og skriftligt materiale til gymnasieelever, der skulle laves svampeunderholdning for børn, skaffes materiale til kunstnere, optages film, laves svampesuppe og hyres studentermedhjælp og nattevagter, for blot at nævne nogle af de over 25 helt forskellige udgiftsposter, som budgettet kom til at indeholde.

Den første ansøgning om økonomisk støtte gik allerede af sted den 1. november 2004 til Friluftsrådet, og i det følgende halve år blev yderligere omkring 30 målrettede ansøgninger udarbejdet og sendt til et bredt udsnit af danske fonde, ministerier, forskningsråd og firmaer. Omkring halvdelen af ansøgningerne resulterede i tilsagn om støtte, og sammen med et bidrag fra foreningen gav det midler nok til at sikre festivalens gennemførelse.

Svampe i produktion, undervisning og forskning – og i hverdagen

Det var tanken at målrette en væsentlig del af festivalen mod børn og unge, så skole- og gymnasielærere kunne bruge udstillingerne i undervisningen. For at gøre svampestudier relevante måtte der demonstreres en lang række temaer med svampe, og det bedste ville være at få virksomheder og forskningsinstitutioner til selv at fortælle om deres brug af svampe i bioteknologi og forskellige andre former for kommerciel udnyttelse.

I månederne op til festivalens start indvilgede omkring 25 virksomheder og forskningsinstitutioner i at deltage med egne udstillinger og personale, og to separate telte blev rejst på terrassen umiddelbart foran palmehuset i Botanisk Have til at rumme den del af festivalen. Her kunne alle festivalens gæster få demonstreret svampenes rolle i produktion af levnedsmidler og enzymer, svampe som skadevoldere på bygninger og i skovdyrkning, medicinske svampe, som er til gavn for menneskeheden, og ikke mindst gærsvampes brug i brød-, øl- og vinproduktion.

Københavns Universitets biologistuderende havde i forlængelse heraf udarbejdet en lang række temaudstillinger, der viste svampes betydning i vores hverdag. I et „hemmeligt chill-out

room“ fortalte man om svampe som rusmiddel: Rød Fluesvamp, nøgenhatte og meldrøjer-svampen, der var med til at udvikle LSD. I den botaniske have var der desuden anlagt en „svampehave“, hvor man dyrkede østershat, shiitake, champignon og Rødbrun Bredblad (*Stropharia rugosoannulata*).

Det var en sjælden chance for at høre om svampe i mange forskellige sammenhænge, fortalt af mennesker, for hvem svampe er en vigtig del af deres daglige arbejde. Da alle udstillere ikke selv kunne klare undervisning og instruktion af skole- og gymnasieelever, var der hyret omkring 20 „festival-piloter“ blandt de studerende til at forklare udstillingerne, besvare spørgsmål og vise omkring 800 tilmeldte gymnasieelever rundt. For folkeskoleklasser gennemførte Botanisk Haves skoletjeneste undervisning i fire forskellige svampetemaer, som tiltrak over 600 elever. En del af undervisningsmaterialet er stillet til rådighed for alle på svampefestivalens hjemmeside.

I løbet af foråret 2005 havde Dorte Hammelev og Rikke Macholm, begge gymnasielærere i biologi, redigeret foreningens jubilæums-særnummer af Svampe, „Svampe i verden“, med 12 artikler skrevet på gymnasieniveau til brug i undervisningen om svampes betydning i naturvidenskaben. Jens H. Petersen udarbejdede et virkelig smukt og tiltalende layout, og som en ekstra „fødselsdagsgave“ blev bagerst indsat en cd med svampebestemmelsesprogrammet MykoKey i en forkortet udgave. Særnummeret blev udsendt gratis både til foreningens egne medlemmer og til alle medlemmer af Foreningen af danske Biologer, der omfatter biologilærere og naturformidlere overalt i landet.

Nordens største svampeudstilling

Den store udstilling af friske svampe skulle være centrum for svampefestivalen. Der var tidligere ved flere tilfælde arrangeret udstillinger med over 300 arter vilde svampe, men hvor højt kunne man egentlig nå op?

Det ville nok være muligt at nå over 500 arter, men også 700 eller måske endda 1000? Under alle omstændigheder blev det målet at lave en helt usædvanlig demonstration af mangfoldighed.

I dagene før svampefestivalen blev der rejst

omkring 800 m² telte, deriblandt et 50 meter langt telt til svampeudstillingen. Ugerne forinden havde bekymringen bredt sig, for i Danmark og store dele af Østersøområdet havde både august og september været usædvanlig tørre, og der var langt imellem svampene. Nord for Limfjorden så det dog ikke så ringe ud, og nordpå i Skandinavien var forholdene helt normale.

En appel til kolleger i svenske og norske svampeforeninger gav effekt, og da udstillingen åbnede onsdag den 28. september, strømmede friske svampe ind fra nær og fjern – en forunderlig oplevelse, når Sjællands skove nærmest var svamptomme. En norsk familie, Brit og Jørn Jørgensen, samlede således ind omkring Oslo, kørte 500 km ned gennem Sverige, besøgte adskillige gode svampesteder på vejen og ankom fredag til København med en hel bil fuld af friske svampe.

Allerede på åbningsdagen nåede man over

Svampeudstillingen. Fotos Flemming Rune (til venstre) og Jens H. Petersen (nedenfor).

udstilling

Middagens suppekø. Fotos Jens H. Petersen (herover) og Flemming Rune (til højre).

500 arter, og artsantallet voksede støt time for time. Mange af foreningens eksperter i vanskelige artsgrupper var i gang ved mikroskoperne, bl.a. Thomas Læssøe, Henning Knudsen, Jens H. Petersen, Christian Lange, Tobias Frøslev, Jan Vesterholt og flere andre. Da bestemmelse af mange arter kan være tidskrævende, er der nok en grænse for, hvor mange man rent praktisk kan nå at sætte navn på i løbet af en udstillings forløb. En frodig svampesæson på Sjælland ville utvivlsomt kunne have bragt artsantallet væsentlig højere op, men ved en imponerende og koncentreret indsats lykkedes det alligevel at sætte navneskilte på over 800 arter, inden udstillingen lukkede.

Ole Terney og Flemming Rune fotograferede uafhængigt af hinanden de udstillede arter, og på festivalens hjemmeside blev det et par uger efter festivalen muligt at genopleve hele ud-

stillingen på nærmeste hold (se www.svampefestival.dk). Der er ingen tvivl om, at udstillingen var langt den artsrigeste hidtil i Norden. Om den også var „verdens største“ er mindre sikkert. Rygterne løb om udstillinger i Mellemeuropa med over 1000 arter, men det har ikke kunnet verificeres. En henvendelse til Guinness World Records i England

gav intet resultat. Deres interesse for svampeudstillinger var tilsyneladende meget ringe, for de afviste uanset dokumentationen nogensinde at lade os kalde en eventuel verdensrekord for en ægte „Guinness World Record“ – vel at mærke efter at vi havde afvist at betale 3000 kr. for en „særlig hurtig sagsbehandling“. Det gør dog på ingen måde glæden ved den enestående udstilling mindre. Selv med bugnende svampeskove bliver den vanskelig at overgå.

Svampesuppe for gourmeter

Et af de store trækplastre på svampefestivalen var serveringen af 4000 portioner svampesuppe. Hver dag klokken 12 havde en af Danmarks mest berømte kokke fremstillet 100 liter svampesuppe. Dagligt præsenteredes en ny og anderledes suppe, og det kompromisløse gourmet-bageri Emmerys donerede hjemmebagt, italiensk brød som tilbehør. Øllingegaard Mejeri i Nordsjælland havde sponseret 60 liter økologisk piskefløde og 10 kg smør, og svampeforeningens medlemmer havde samlet og nedfrosset Karl-Johan, kantareller, pigsvampe, Foranderlig Skælhat, champignoner og mange andre svampe i løbet af efteråret. Engros-grønttorvet i København supplerede med kantareller fra Litauen, pigsvampe fra Sverige og dybfrosne Karl-Johan-„knopper“ helt fra Kina.

På åbningsdagen serverede Jakob de Neergaard, køkkenchef på Søllerød Kro, der i 2005 blev kåret til Danmarks bedste restaurant, en suppe lavet på især rørhatte og kantareller, blended op i hønsefond og piskefløde. Den danske undervisningsminister, Bertel Haarder, åbnede udstillingen og fik – efter eget udsagn – sit livs svampesuppe.

Morten Bech Køster fra Restaurant No.1 i Aarhusgade, København, præsenterede en helt anderledes suppe på svampefestivalens andendag. Baseret på bl.a. østershatte og champignoner, men også små rørhatte, havde han lavet en særdeles velsmagende, klar bouillonsuppe med inspiration fra det fjernøstlige køkken.

Kogekonen, debattøren og madskribenten Camilla Plum fremstillede om fredagen en ganske særlig svampesuppe med bagte hvidløg og cider. Hovedbestanddelen var små kantareller og Karl-Johan, og mens de fleste svampe blev blended op i hønsefond og piskefløde, blev de

mest faste ristet separat og tilsat sammen med frisk basilikum ved serveringen. I hele seks timer trakterede hun løbende med svampe til stor begejstring for publikum.

Om lørdagen brillerede Thomas Castberg fra Meyers Madhus med en baconsuppe lavet på en kraftig hønsefond og legeret med piskefløde. Det var en ganske enkel, men yderst smagfuld suppe, hvor mange forskellige svampe i mundrette stykker gav en udsøgt aroma og noget at tygge på.

På festivalens sidste dag optrådte Paul Cunningham fra „The Paul“ i Tivoli, en af Danmarks få Michelin-bestjernede restauranter. Til lejligheden havde han udviklet „The Paul’s suppe med svampe og jordskokker“, der indeholdt omtrent ens mængder kantareller, pigsvampe, Karl-Johan og champignoner (40 kg i alt). Den blev serveret med et stæk af hans egen røgede rosmarinolie.

Alle kokke arbejdede med engagement og entusiasme, og de fik til fulde vist hvilket smagspotentialer, der er i vilde svampe, når de tilberegnes optimalt. Nogle dage var suppekøen næsten 50 meter lang kort før klokken 12. Før festivalens start havde filmfotografen Henrik Bjørsløv til en film om svampe forevigtet suppefremstillingen hos to af køkkene, Jakob de Neergaard og Morten Bech Køster, i deres respektive køkkener. Kokkenes suppeopskrifter kan læses på svampefestivalens hjemmeside.

Svampekunst

En lang række billedkunstnere, keramikere og kunsthåndværkere udstillede kunst, der overalt tog udgangspunkt i svampenes forunderlige former og utallige farver. På et arbejdende drejerværksted fremstillede trædrejeren Preben Christensen svampemodeller af douglasgran og thujatræ, nogle næsten en halv meter høje. Træskæreren Ebbe Laurs Sørensen udhuggede i dagene inden festivalen en tre meter høj svampetotempæl af en elmestamme, og billedkunstneren Maria Dubin malede to store vægbilleder af svampe på tilsammen 12 kvadratmeter i løbet af festivaldagene. Begge Maria Dubins malerier blev efterfølgende købt af en af festivalens sponsorer, biotekfirmaet Novozymes, og „afsløret“ ved en reception i firmaets hovedsæde nogle dage efter festivalens afslutning.

Der males svampeinspireret. Foto Jens H. Petersen.

Svampeforeningens aktive garnfarvningsgruppe demonstrerede farvning af garn i alle regnbuens farver. En UV-lampe viste, hvordan visse svampefarver er fluorescerende, og forskellige former for tekstilkunst gav eksempler på, hvordan de utallige fine farvenuancer kan anvendes.

I udstillingsteltet stod lydkunstneren Rune Søchting for en uropførelse af svampemusik! Musikken, udviklet som en subtil, elektronisk „lydkulisse“, var „komponeret“ af svampen Boldkaster (*Pilobolus*), indsamlet på Grønland. Svampens pludselige bevægelser blev omsat til lydsignaler, der skabte en ganske særlig stemning i enden af udstillingsteltet.

Også børnene fik lov at prøve kræfter med svampekunsten. Der var fremstillet 1000 små svampemodeller af gips, som børn fik lov at male på i det særlige børnetelt, og de mindste børn kunne få lov at skyde med vandpistoler på modne støvbolde og deltage i en spørgekonkurrence om svampe. Præmierne var slik formet som svampe – hvad ellers?

Pressedækning

Opmærksomheden om svampefestivalen var i høj grad betinget af den pressedækning, det lykkedes at få i dagene op til og under festivaldagene. Københavns Universitets pressetjeneste påtog sig en del af pressekontakten, og denne artikels forfattere bearbejdede også medierne med direkte kontakt. Ulrik Søchting udsendte elektroniske nyhedsbreve til over 100 modtage-

Kurvehandel i Svampestryk. Foto Jens H. Petersen.

re i ugerne før åbningen, men det viste sig umiddelbart vanskeligt at skabe den interesse blandt journalister i tv, radio og aviser, som vi havde håbet på. Alligevel lykkedes det efter mange henvendelser at opnå så megen omtale, at publikum formelig strømmede til.

Dagbladet Børsen og biologforbundets blad Kaskelot bragte en meget kortfattet foromtale, og weekenden før festivalens start blev festivalen præsenteret både i radio og på tv. Politiken gav lørdag en fin varsling af festivalen sammen med en malende beskrivelse af den 770 gram store Kartoffeltrøffel (*Choironomyces venosus*), der var fundet i Vejle et par uger tidligere. Samme dag lykkedes det Ulrik Søchting at få lov at fortælle om svampefestivalen i et tyve minutter langt radioprogram, „Naturesyn“, på P1. Om aftenen blev Flemming Rune bedt om at introducere svampefestivalen et par minutter på tv i DR1, i programmet hvor ugens lottotal blev udtrukket. Festivalen havde modtaget en stor mængde tips- og lottoindmelder gennem Friluftsrådet, Undervisningsmi-

nisteriet og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, og så skulle den halve million seere høre om, hvad pengene blev brugt til.

På åbningsdagen bragte City-avisen, en gratisavis for København, en kort introduktion af festivalen, og dagen efter gav Berlingske Tidende en pæn omtale af arrangementets start. P1-programmet „Harddisken“ sendte et langt interview med Rune Søchting om skabelsen af den elektroniske Pilobolus-lyd, men den mest udførlige omtale fik festivalen i Jyllands-Posten om lørdagen, festivalens næstsidste dag. Til allersidst – som Sorteper – kunne TV2-Lorry søndag aften indlede det eneste tv-nyhedsindslag fra festivalen med ordene: „For to timer siden lukkede Danmarks store svampefestival...“

Et par uger efter festivalen bragte DR2 et program om svampe på næsten en halv time i serien „Hjemmeservice“, hvor den fandenivoldske tv-entertainer Mik Schack havde besøgt festivalen på åbningsdagen med sit tv-hold efter først at have været på svampejagt i skoven og på

grønttorvet. Et underholdende, humoristisk og fagligt helt loyal indslag om svampe, som det kun sjældent ses.

Pressedækningen sluttede med Universitetsavisens efterfølgende omtale af svampefestivalen. Avisens journalist-praktikant fik desværre ikke rigtig fat om detaljerne, så de 2309 arter, han mente at have set på udstillingen, var blot et fatamorgana (det var antallet af arter registreret i MykoMarathon på daværende tidspunkt). Mest måtte han dog høre for helt at have glemt at nævne den ene af svampefestivalens to arrangører – Københavns Universitet!

Bøger og jubilæum

Aftenen, fredag den 30. september 2005, stod i bøgernes tegn, hvor et nyt bind i bogserien „Fungi of Northern Europe“ blev præsenteret ved en reception på Botanisk Laboratorium efter festivalens lukketid. Jan Vesterholts 24 års arbejde med Tåreblad (*Hebeloma*) i Nordeuropa blev således kronet med en gennemillustreret revision af slægten.

Præsentationen efterfulgtes af en auktion over en del af afdøde professor Morten Langes bogsamling. Der var 107 numre til salg på auktionen, og Morten Langes arvinger, Lene og Jakob Lange, skænkede alle indtægter – næsten 60.000 kr. – til svampeforeningens fonde, så de fremover kan komme dansk mykologi til gode. Flere af Morten Langes mange svampebøger bliver budt til salg ved svampeforeningens svampedag i februar 2006.

På jubilæumsdagen, lørdag den 1. oktober, arrangeredes om formiddagen et jubilæumssymposium i Landbohøjskolens festauditorium, hvor otte foredragsholdere – med den amerikanske mykolog Richard Korf som særlig inviteret taler – fortalte omkring 80 tilhørere om arbejdet med svampe før, nu og i fremtiden. Aftenen afsluttedes med en overdådig festbanket med taler og buffet (ikke mindst svampekompot, svampetapanade og svampezatziki). Der var 135 deltagende gæster i Københavns Zoologiske Haves restaurant – i det selv samme lokale, hvor svampeforeningen var blevet stiftet præcis 100 år tidligere. Ved den lejlighed udnævntes Jørgen Mundt, Hjørdis Hall Andersen, Poul Printz og Jørgen Albertsen til æresmedlemmer af forenin-

gen. Et lille farvetrykt hæfte med billeder fra foreningens historie, svampesange, menu og deltagerliste blev omdelt ved festbanketten. Overkydende hæfter kan efterfølgende bestilles fra Svampestryk.

Fremtiden

Svampefestivalen var i enhver henseende en succes. I løbet af fem dage fik svampeforeningen 120 nye medlemmer. Informationskranken, der blev passet af Henny Lohse og familien Brandt, solgte alene for over 50.000 kr. svampelitteratur og svampeeffekter. Og frem for alt fik 11.500 mennesker en stor oplevelse, der næppe lader sig gentage i det omfang i mange år.

Det enestående samarbejde mellem Københavns Universitet og svampeforeningen har utvivlsomt åbnet mange øjne for svampenes fascinerende verden og forhåbentlig stimuleret adskillige unge til at studere svampe fremover. Og måske er hermed kimen lagt til en ny tradition for afholdelse af store svampeudstillinger midt i København f.eks. med et par års mellemrum – dog nok ikke så langvarige og store som i 2005, men selv det halve vil være imponerende.

Meget vil dog afhænge af muligheden for at skaffe sponsorer og frivillige til arrangementerne fremover. Den store svampefestival kunne udelukkende blive til virkelighed som følge af utallige timers ulønnet arbejde fra udstillere, kokke, udskænkere, vejledere, svampebestemmere, indsamlere og mange flere. Og mindst lige så vigtige var de mange økonomiske tilskud og sponsorater, der gjorde festivalen mulig. Herfor kan ikke takkes nok.

Tak

Seksten firmaer, ministerier og fonde støttede svampefestivalen: Carlsberg, Codan Fonden, Dansk Naturvidenskabsformidling, Danske Banks Fond, Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond, Emmerys Bageri, Forskningsrådet for Natur og Univers, Friluftsrådet, Hus-svamp Laboratoriet, Københavns Universitet – den almene fond, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Nikon, Novozymes, Tuborgfondet, Undervisningsministeriet og Øllingegaard Mejeri.

Svampefarvesymposium i Haslev

Susanne Thorbek og Preben Graae Sørensen

Udstillingen af tekstiler inspiceres af Miriam og Felicia Rice og Andreyra Marks.

Fra 23. til 28. august 2005 løb det 12. internationale svampefarvesymposium af stabelen på Haslev Udvidede Højskole. Symposiumet samlede 105 deltagere fra ni forskellige lande som en del af festlighederne i forbindelse med foreningens 100 års jubilæum. Blandt deltagerne var Miriam Rice, som i 1974 skrev bogen „Let's Try Mushrooms for Color“, der gav stødet til de 12 svampefarvesymposier, som siden da har været holdt over hele verden, heriblandt symposiet i Sorø i 1985 under ledelse af foreningens daværende formand Hjørdis Hall Andersen. Formålet med disse symposier er at mødes og udveksle erfaringer om gamle og nye svampefarve- og håndarbejdsteknikker fra de forskellige lande. Symposiumerne arrangeres af en international komite, hvor Susanne Thorbek er den danske repræsentant. Alt det praktiske arbejde bliver dog i hvert enkelt tilfælde udført af en national komite, som

i dette tilfælde har været aktiv i over to år. Det hårde slæb med korrespondance, tilmeldinger og regnskab blev taget af Henny Lohse i samarbejde med skolens sekretariat. Arrangementskomiteen takker også for økonomisk tilskud fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme og fra Friluftsrådet

Den centrale del af disse symposier er en række arbejdende værksteder med holdstørrelser på 5 til 15 personer, som får mulighed for i praksis at afprøve forskellige farve- og håndarbejdsteknikker med det mål, at der skal komme et konkret resultat ud af det. I Haslev var der planlagt 20 værksteder, hvoraf 19 blev gennemført. Varigheden af et værkstedskursus er fastsat til en eller to gange 3 timer, så hver deltager har mulighed for at være med i 2-4 værksteder. På grund af den stramme tidsplan er det nødvendigt, at alt det, der skal gennemføres, er omhyg-

Susanne Thorbek & Preben Graae Sørensen, Rønnebærvej 40, 2840 Holte.

Fungi and fibre symposium in Haslev

geligt gennearbejdet og afprøvet på forhånd af en eller to erfarne deltagere, men det væsentligste udbytte er alligevel, at man får mulighed for at lære af hinandens erfaringer.

Emnet for otte af værkstederne var farvning af uldgarn og tekstiler. Disse aktiviteter har været på programmet ved alle tidligere symposier og er stadig utrolig populære. Følgende værksteder blev gennemført – og de to første måtte endog dubleres på grund af overvældende interesse. 1: Farvning med forskellige slørhatte, Jytte Albertsen og Tove Haxholm. 2: Nye resultater for blåfarvning med Skællet Kødpigsvamp, Hjørdis Lundmark (Sverige), Hans Marklund (Sverige) og Anita Sjöberg (Sverige). 3: Forskellige grønne og gule farver fra Brunporesvamp, Lise Holmberg og Lisbeth Ilsøe. 4: Mørke og lyse purpurfarver fra Rødlig Okkerporesvamp, Susan Hopkins (USA) og Elisabeth Klint. 5: Smukke mørkegrønne farver fra Sortfiltet Viftesvamp, Lone Wimdrup og Ida Mallings. 6: Den fantastiske Farvebold, Susann Sundqvist (Finland) og Ida Mallings. 7: Farvning af silke,

Inger Næss (Norge) og Trine Parmer (Norge). 8: Farvning med laver, Anna-Elise Torkelsen (Norge) og Berit Knai Johansen (Norge).

Al denne aktivitet var kun mulig på grund af den rigelighed af tørrede farvesvampe, som eneriske og beredvillige medlemmer af foreningen samt vore nordiske venner gennem et år havde indsamlet til brug for symposiet.

Fremstilling af papir og papirskåle ud fra svampe var emnet for to værksteder. 1: Papirfremstilling, Liza Johansson (Sverige) og Lilian Andersson. 2: Fremstilling af papirskåle, Andreyra Marks (USA).

Forskellige håndarbejdsteknikker var emnet for syv værksteder. 1: Vådfiltning med varmt sæbevand, Stine Weiss og Eva Pabst. 2: Nålefiltning, Jane Frederiksen og Eva Pabst. 3: Fremstilling af smykker med filteteknik, Betsy Samuelson (Norge). 4: Fremstilling af bånd, handsker, sokker o.a. ved hjælp af vikinge- og gammelnordiske teknikker, Hjørdis Lundmark (Sverige), Karin Engerström-Gerstel (Sverige), Anita Sjöberg (Sverige) og Elise Hagberg (Sverige).

Patricia Gow instruerer Patricia og Kenton Olson i gobelinvævning.

Det smukke resultat af farvning af garn med svampe og laver.

5: Gobelinvævning, Patricia Gow (Skotland). 6: Brikvævning, Britt Jörgensen (Norge) og Anna-Elise Torkelsen (Norge). 7: Broomstick Crochet, Marilyn Cadell (Skotland).

Botaniske illustrationer var emnet for et værksted med Dorothy Beebe (USA) som lærer og Susanne Thorbek som hjælper.

Ekskursioner og identifikation af svampe fra skovene omkring Haslev ved hjælp af litteratur, MycoKey og mikroskopi var emnet for et værksted arrangeret af Steen Elborne, Preben Graae Sørensen og Leo de Young.

Værkstedssaktiviteterne forløb over to dage og mundede ud i 60 bundter svampe- og lavfarvet garn i alle regnbuens farver, samt i en række elevarbejder fra de forskellige håndarbejdsværksteder. Resultaterne af anstrengelserne på de enkelte værksteder blev præsenteret for alle på et møde torsdag aften og senere udstillet i gymnastiksalen. Værkstederne blev afsluttet med en aften hvor eleverne fremviste resultaterne af anstrengelserne.

Det andet centrale arrangement ved et symposium er en stor udstilling af svampefarvede tekstiler og andre produkter som deltagerne har bragt med hjemmefra. Udstillingen var arrangeret i skolens gymnastiksal af Lilian Andersson og Steen Elborne, som på trods af vanske-

lige rum- og lysforhold fik sammensat en både smuk og spændende udstilling. Lørdag eftermiddag var udstillingen åben for medlemmerne af svampeforeningen og for offentligheden.

Symposiet omfattede også en række foredrag med emner relateret til svampefarvning eller

Jytte Albertsen interviewes af en journalist fra det lokale dagblad.

Gymnastiksalen dannede rammen om udstillingen af de medbragte tekstiler.

til dansk kulturhistorie. Foreningens formand Flemming Rune holdt et foredrag om svampeforeningen historie og Henrik Suadican et foredrag om naturen og historien omkring Haslev. Jørgen Albertsen og Preben Graae Sørensen holdt et foredrag om svampefarvestoffernes kemi samt om de miljøproblemer, der kan opstå ved udledning af de bejdsestoffer, der traditionelt anvendes ved svampefarvning. Mattias Andersson holdt et foredrag om fluorescerende svampefarver og viste et pragtfuldt eksempel på en fluorescerende sweater farvet med Knippe-Svovlhat. Endelig holdt Iben Benzen fra Køge Skitsesamling et foredrag om Bjørn Nørgaards historiske gobeliner, som blev foræret til dronningen på hendes 50 års fødselsdag.

En udflugt om fredagen til Elmelunde Kirke og Møns Klint gav deltagerne et indblik i dansk kultur og natur. I kirken fortalte præstens mand om baggrunden for de smukke sengotiske kalkmalerier. Efter frokost ved parkeringspladsen var der lejlighed til at klatre ned på stranden for at se klinten i al dens pragt, og der var mulighed

Anna-Elise Torkelsen fremviser som repræsentant for det norske tøffelprojekt fildede tøfler farvet med laver.

for en svampetur i Klinteskoven, der er en af Danmarks mest særprægede svampelokalteter. På grund af tørken var udbyttet dog usædvanlig magert.

Lørdag var den dag, der var uddeling af garnprøver til alle deltagerne og dagen for „pot luck dyeing“, hvilket vil sige, at de, der har lyst, kan farve med resterne af farvebadene fra værkstederne. „pot luck dyeing“ er en meget populær aktivitet, som giver mange morsomme, men også fantastiske og specielle resultater.

Under symposiet blev der også afholdt et møde i den internationale symposiekomite. Det blev her besluttet, at „13th International Fungi and Fibre Symposium“ skal holdes i januar 2008 i Mendocino i Californien. De, der har lyst til at være med, kan allerede nu begynde at glæde sig.

Lørdag aften var til fest og afsked. Den gode stemning som havde hersket hele ugen, fik en ekstra tand under festmiddagen. Foruden taler blev der undervist i folkedans af de dansere, der stod for opvisningen på åbningsdagen.

Sæsonens art

Almindelig Bævretop (*Exidia plana* (F.H. Wigg.) Donk) danner flade (resupinate), op til 30 cm lange og 0,5-2 cm tykke, knudrede, brunsorte, geleagtige frugtleger. Svampen er som alle bævretoppe en vednedbryder og foretrækker at vokse på løvtræer. Den kan findes hele året, men topper – som de fleste bævresvampe – om vinteren, især i milde perioder fra januar til april.

Bævresvampene kendes dels på deres gelé- eller vingummiagtige konsistens, dels på deres specielle basidier, der kan ses med et mikroskop. „Normale“ basidier er kølleformede, encellede med fire små sterigmer på toppen. Sporerne dannes på spidsen af sterigmerne. Bævresvampene har enten flercellede basidier eller basidier med en afvigende form. Meget ofte er basidierne ægformede og delt på langs af vægge sådan at der dannes fire rum der hver vokser ud med en lang, pølseformet sterigme på toppen. De kommer derved til at ligne små, firearmede blæksprutter (se billedet). En af de største slægter af bævresvampe er Bævretop (*Exidia*), der omfatter mindst ni arter i Danmark.

Det danske navn for slægten *Exidia* har tidlige-

re været Bævresvamp – et navn der blev brugt om flere forskellige slægter af bævresvampe med blæksprutte-basidier. Da det viste sig at slægten *Tremella* ikke var nært beslægtet med de andre „Bævresvampe“, blev slægtsnavnet Bævresvamp forbeholdt denne slægt, og de andre måtte skifte navn, for *Exidias* vedkommende til Bævretop.

I tidligere dansk litteratur (fx Danske stor-svampe) herskede der en udbredt forvirring om hvordan de brunsorte bævretoppe skulle adskilles. Gran-Bævretop (*E. pithya*) var lige ud ad landevejen: den var resupinat, tynd (op til 0,4 cm) og groede på nåletræ. Men Almindelig Bævretop (*E. glandulosa*) og Ege-Bævretop (*E. truncata*) blev forsøgt adskilt på tilstedeværelsen af vorter på den sporedannende overflade – en karakter der ikke virkede i praksis. Det man i stedet bør gøre, er at skille de to arter efter frugtlegerernes udseende. Der er én som danner sammenflydende, mere eller mindre resupinate, men ret tykke frugtleger (Almindelig Bævretop – *E. plana*), og én med velafgrænsede frugtleger (Ege-Bævretop – *E. glandulosa*).

Ud over forvekslingsmuligheden med Ege-

Almindelig Bævretop med sammenflydende frugtleger på elmestamme i januar 2005. Fotos Jens H. Petersen.

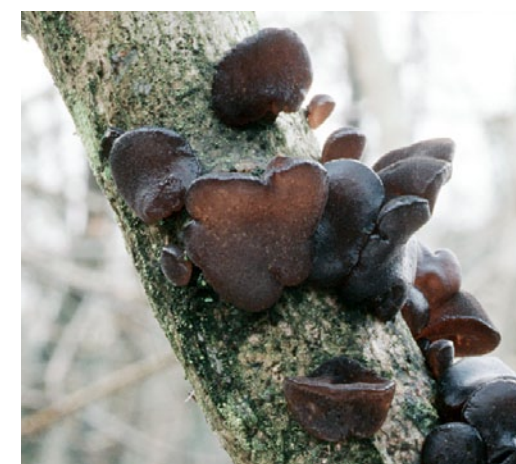
Bævretop kan Almindelig Bævretop måske forveksles med sæksvampen Afsmittende Topsvamp, der ligeledes er sort. Denne laver velafgrænsede frugtleger, der ligner frugtlegerne hos Ege-Bævretop, men i modsætning til bævretoppene med hvide sporer har Afsmittende Topsvamp

sorte sporer. Dette kan let checkes ved at gnide på svampens overside med fingeren, der da farves sort af sporerne.

Indsamling af bævresvampe er en rigtig vintersport. Læs mere om dem i Danmarks svampe eller MycoKey 1.0.

Bævresvampenes typiske blæksprutte-basidier.

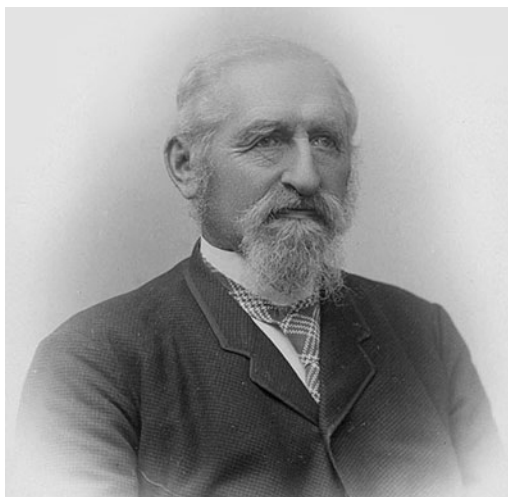
Ege-Bævretop med velafgrænsede frugtleger.

Soppforeningen i Bergen 100 år

Flemming Rune

Foreningen til Svampekundskabens Fremme er den største og ældste landsdækkende svampeforening i Norden, men i både Sverige og Norge findes der lokale svampeforeninger, som er ældre. Stockholms Svampvänner (SSV) blev stiftet i 1879, og i Bergen opstod i 1905 „Den norden- og vestenfjeldske Soppforening“, siden 1936 kaldt „Soppforeningen i Bergen“. Den har netop fejret sit 100-års jubilæum, bl.a. med udgivelsen af en 80-siders bog om foreningens historie. På trods af et langt mindre befolkningsunderlag har den altså eksisteret en smule længere end den danske svampeforening. Lad os kaste et blik på, hvordan det har været muligt at samle svampeinteressen i de norske fjeldtrakter – med afbrydelser – gennem et helt århundrede.

I maj 1905 udsendte en gruppe svampeinteresserede fra Vest- og Nordnorge et lille skrift, hvori de indbød andre interesserede til at danne en „Forening for Udbredelse af Kjendskab til og Anvendelse af spiselig vildtvoxende Sop i de nordlige og vestlige Dele af vort Land“. I spidsen for gruppen stod en 86-årig pensioneret militærlæge, Christen Smith, og som medindbydere (der var 50 i alt) stod bl.a. en apoteker fra Bergen, en læge fra Trondhjem og en landbrugsskolebestyrer helt oppe fra Bodø. Året før var der dannet en senere nedlagt forening i Østnorge, Norges Soppforening, men den var iflg. Smith „bestemt for de bedrestillede Klasser“, mens den nystiftede forening skulle „tage Sigte paa de mindre vel-

Militærlægen Christen Smith var med til at grundlægge „Den norden- og vestenfjeldske Soppforening“ i foråret 1905.

stillede Familier. For dem vil Sopspisningen først faa sin store økonomiske Betydning“. I 1900-tallets begyndelse stavede man sopp (= svampe) med ét p i Norge.

Kontingentet var 1 krone årligt (frem til 1959), og det første år meldte 111 sig ind, langt de fleste fra Bergen og omegn. Måske lyder 1 krone ikke af meget, men det var nok til at afholde de fleste mindre velstillede familier fra at blive medlem. Så medlemsskaren blev ikke

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kv1.dk

The centenary of the Mycological Society of Bergen

In May 1905 the 86-year-old army surgeon Christen Smith invited Norwegians to a meeting for establishing a mycological society in western and northern Norway. The first year the membership reached 111, but after Smith's death in 1910, it decreased to only 18 in 1917. From 1917 to 1934 and from 1945 to 1954 there were almost no activities, but a grant founded by a generous patroness in 1908 helped resurrecting the society. The membership now is about 270, and the society arranges forays, courses, public mushroom identification, dyeing with mushrooms, and social evenings in the autumn.

så forskellig fra den østnorske, eller for den sags skyld den tilsvarende danske. Den bestod fortrinsvis af veluddannede og veletablerede borgere.

Det var frem for alt oplysningssagen, der interesserede Smith. På grund af hans høje alder var både dårligt syn og bentøj ham en hæmsko for selv at deltage i ret mange svampepeture, men han agiterede utrætteligt for både at samle og dyrke svampe til spisebrug. At udbrede svampekundskaben i det norske fjeldlandskab for hundrede år siden var en udfordring af de store, men det lykkedes Smith at ansætte en skolelærer, S.K. Slettemark, som „vandrelærer“. Hvert efterår blev der købt en vikar til hans skole i 1/2 til 1 1/2 måned, og Slettemark fik dækket rejseudgifter og forplejning i samme tidsrum. Og så drog han rundt fra skole til skole, gerne landbrugsskoler og småseminarier, og holdt svampeforedrag, lavede svampeudstillinger og underviste i svampespisning. De første tre år fik han endda fri rejse med dampskibsselskaberne i Sogn og Fjordane samt i Hordaland, så han kunne krydse de mange fjorde gratis.

Enkelte svampeudstillinger blev meget velbesøgte, således en i Bergens Museum i 1910, hvor man traktered 2000 besøgende med svampesuppe og stegte svampe. Som i Danmark var der mange fordomme mod svampe, men Slettemark mente, at fordommene „skulle spises væk“. Smith håbede at kunne udgive en norsk svampebog for Vest- og Nordnorge, men den blev aldrig til noget. Han udførte også en række primitive og helt mislykkede forsøg på at „udplante“ vilde svampe i og omkring Bergen, og han skrev flere artikler, bl.a. „Om Begunstigelse af enkelte vildtvoxende Soparters Formerelse“.

En enlig dame, Henriette Stoltz, datter af en velhavende tørfiskeeksportør i Bergen, var blevet så grebet af svampespisning under et mangeårigt ophold i Italien, at hun finansierede en stor del af foreningens udgifter de første år. Hun indstiftede et legat i 1908, der gennem flere årtier holdt foreningen i live, også selv om den i perioder gik helt i stå. Efter Christen Smiths død i 1910 svandt foreningen ind, og med kun 18 medlemmer tilbage i 1917 blev den sat midlertidig i bero. Ud over lidt

Soppforeningen i Bergen på tur til Os syd for Bergen i 1960.

aktivitet i midten af 1920'erne, kom foreningen ikke i gang igen før 1934, men legatet havde overlevet og hjalp med til at kunne starte aktiviteterne op igen.

To botanikere, professor Knut Fægri og amanuensis Astrid Karlsen, fik sammen med forskellige entusiaster blæst liv i foreningen, der blev afholdt svampekurser, foranstaltet offentlig svampekontrol, formidlet salg af champignoner fra en lokal producent og afholdt svampepeture. Fra 1945 til 1954 lå foreningen igen stille, men svampekontrollen fortsatte, finansieret af det offentlige.

I 1954 startede „den nye tid“ i foreningen, hvor den gradvis udviklede sig til at have et par hundrede medlemmer og en lang række faste og tilbagevendende aktiviteter. Nyttevekstforeningen i Oslo begyndte i 1952 at udanne „soppsagkyndige“ fra hele Norge, og fra 1958 blev der også afholdt svampeprøver i Bergen. Det var med til at skabe så meget engagement, at Soppforeningen i Bergen voksede og udviklede sig løbende.

Da Finn Egil Eckblad, den senere professor i mykologi, i midten af 1970'erne blev ansat på Bergen Universitet, gennemgik foreningen en meget inspirerende periode otte år frem. Eckblad havde oversat Morten Langes Il-

lustreret Svampeflora til norsk, og mange af foreningens medlemmer gav sig i kast med at studere andre svampe end de spiselige.

I dag har Soppforeningen i Bergen 270 medlemmer og arrangerer 5-6 weekendture årligt, svampekursus for nybegyndere og viderekomne, kurser i svampefarvning, mikroskopering, botanisk latin og nomenklatur, i bestemmelse af slørhatte og poresvampe og sågar i papirfremstilling af poresvampe. Hver søndag i september holdes offentlig soppkontroll i Bergen Storcenter, og der holdes generalforsamling med foredrag i februar, julemøde i december og mandagsaftener i september – akkurat som i Danmark.

Der har faktisk gennem årene været en del kontakt til den danske svampeforening. Allerede i 1912-16 begyndte Soppforeningen i Bergen at udveksle erfaringer, publikationer og personlig korrespondance med Foreningen til Svampekundskabens Fremme, og da foreningen blev genoplivet i 1934, styrkedes kontakterne. På det tidspunkt var udgivelsen af tidsskriftet *Friesia* netop begyndt i Danmark, og da ambitionen var at lave et fællesnordisk tidsskrift, fik Soppforeningen i Bergen tilbudt fast spalteplass til at beskrive møder, ekskursioner og anden virksomhed og til at publicere årsberetninger. Frem til 1943 kunne man således læse om mange af de vestenfjordske aktiviteter i det danske tidsskrift.

Danskere, som i sensommeren eller efteråret er på tur i det vestlige Norge, kan med stor fordel besøge Soppforeningen i Bergens hjemmeside, www.soppforeningen.net. Der er lokale svampeopskrifter, oplysninger om

Svampeudstilling, „Soppens dag“ på torvet i Bergen 2003.

svampekontroller og beskrivelse af kortlægningsprojekter, og skulle man få lyst at deltage i en vestenfjordsk svampeekskursion, kan man kontakte foreningen pr. e-mail eller telefon. Jo, der er liv i den gamle forening i Bergen...

Tak

Tak til Eilif Grytøyr for udlån af fotos.

Litteratur

Digranes, E., E. Grytøyr & B.W. Samuelsen (red.) 2005. Soppforeningen i Bergen 100 år. „Den nord- og vestenfjordske Soppforening“. – Bergen.

Diplomtagere 2005

Følgende personer har bestået diplomprøven i svampekundskab 2005:

Henrik Mathiassen, Bagsværd
Arturo Vilas, København

Foreningen ønsker diplomtagerne tillykke!

Nye eller sjældent rapporterede danske barksvampe (*Corticaceae* s.l., *Thelephoraceae*)

Jacob Heilmann-Clausen, Thomas Læssøe og Jan Vesterholt

Der er gennem de sidste 10-15 år fundet en stribe barksvampe i Danmark, der enten aldrig har været rapporteret for landet, eller som kun har været angivet summarisk i *Nordic Macromycetes*. En del af disse fund er kommet til veje på grund af intensive studier af store stammer, især bøg, i danske naturskovefragmenter. 15 arter er gennemgået herunder og om muligt illustreret med farvefotografier.

Blåsporet Frynsehinde (*Amaurodon mustialaënsis* (P. Karst.) Køljalg & K.-H. Larss.)

Blåsporet Frynsehinde er kun rapporteret som dansk i Knudsen & Hauerslev (1997) med lokaliteten Ryde Skov (Lolland) nævnt. I Hauerslevs kortindeks (tegninger af alle hans fund) på Botanisk Museum er der tre kort, alle markeret som „6192, Kristianssæde Skov, *Picea*, 27.IX.1982“. Da Ryde ligger lige vest for Kristianssæde Skov, er der formodentlig tale om samme lokalitet i begge kilder. Hauerslevs indsamling er endnu ikke arkiveret på museet (C) men befinder sig formodentlig i den samling, som blev overført hertil efter Hauerslevs død for få år siden (H. Knudsen pers. medd.).

Under dette års mykologiske feltkursus fra Københavns Universitet ved feltstationen Kristiansminde i Sorø Sønderkov blev denne in-

Blå sporefældning hos Blåsporet Frynsehinde (*Amaurodon mustialaënsis*), TL-12406. Foto Thomas Læssøe.

ternationalt meget sjældent samlede svamp igen fundet. Og på meget imponerende vis, idet en relativt tynd og meget forrådnat stamme på undersiden nærmest var dækket af et meget stort frugtlegeme af en blå til gulgrøn til skidengul, løstsiddende og løst opbygget barksvamp. På jor-

Jacob Heilmann-Clausen, HabitatVision, Skælskørvej 22, 4180 Sorø; jhc@habitatvision.dk
Thomas Læssøe, Biologisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1353 København K; thomasL@bi.ku.dk
Jan Vesterholt, Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1123 København K; myco@vip.cybercity.dk

New or rarely reported corticioid fungi from Denmark (*Corticaceae* s.l., *Thelephoraceae*)

12 species of corticioid fungi (including *Thelephorales*), viz. *Amylocorticium laceratum*, *Corticium erikssonii*, *Dendrothele citrisporella*, *Hyphoderma capitatum*, *Hyphodontia flavipora*, *Phlebia tristis*, *Phlebiella gaspesica*, *Pseudotomentella humicola*, *Sistotrema resinicystidium*, *Sistotrema raduloides*, *Tomentella clavigera* and *T. umbrinospora* are reported as new to Denmark. In addition, the second Danish record of *Amaurodon mustialaënsis* is reported, and a more detailed account is given of the first Danish record of *Sistotrema biggsiae*. The latter species has previously been published from Denmark but without many details on the find, which is also the case for the *Amaurodon*. The reported species seem to be rare or very rare in Denmark, and indeed also in neighbouring countries, except *Hyphodontia flavipora* which is a rather frequent southern species in Europe spreading north, maybe as a result of global warming.

Blåsporet Frynsehinde (*Amaurodon mustialaënsis*), TL-12406. Fotos Thomas Læssøe.

den var der spor af hyfer og også nogle dybt blå partier, som blev indsamlet sammen med dele af frugtleget. Bevoksningen på lokaliteten er meget blandet med Rødel, Seljepil, Birk, ung Rødgran og Tørst. Da arter af *Amaurodon* formodes at være mykorrhizadannere, er det jo nok en eller flere af de førstnævnte, der udgør partneren. Jordbunden på stedet er meget næringsrig og formodentlig neutral til basisk. Der gror bl.a.

Kødet Stjernebold (*Geastrum triplex*), diverse bægersvampe og Gulbæltet Slørhat (*Cortinarius triumphans*) på samme grøftekant, som ligger i kanten af en stor, delvis drænet birke-elle-pilemose.

I laboratoriet blev det straks bemærket at sporerne var nærmest kongebå, næsten kuglerunde, tykvæggede og glatte – vel at mærke i et vandpræparat. I KOH blev der udskilt et grønt

Amylocorticium laceratum, JV02-1075. Foto Jan Vesterholt.

pigment, og sporerne blev om muligt endnu mere blå. Hyferne er brede og forsynet med meget tydelige øskner (som hos mange andre medlemmer af Frynsesvampfamilien). En mikroskopering af den blåfarvede jord viste, at det drejede sig om en meget tyk sporefældning af en farve som sjældent ses i svamperiget (ikke langt fra 20D8, K&W).

På trods af disse voldsomme karakterer kunne vi i første omgang ikke bestemme svampen, da vi forsøgte os med de blå sporer som indgang til bestemmelsen. Men efter lidt fiksfakserier lykkedes det at finde frem til *Amaurodon*, som dog kun skulle have blå sporer i KOH. Da vi antog, at dette var en fejl, kunne arten umiddelbart bestemmes til *A. mustialaënsis*, da de andre arter i slægten har vortede eller piggede sporer. For nylig er der blevet beskrevet en ny art af *Amaurodon* baseret på en blå sporefældning, men iflg. Køljalg (pers. medd.) er det blot et synonym til den mest velkendte art i slægten, *A. viridis*, som altså åbenbart også kan fælde helt blå sporer. Køljalg kunne også meddele at *A. mustialaënsis* netop i disse år er opdaget i Estland for første gang og genopdaget i Finland. I monografien

(Køljalg 1995) kunne han kun rapportere det oprindelige fund, gjort af den berømte finske mykolog Karsten i Mustiala i Finland (fra 1865), og to fund fra Kaukasus. Den nye engelske checkliste (Legon & Henrici 2005) rapporterer et fund fra 1928! Arten er tilsyneladende ikke fundet i Norge, men er rapporteret fra Sverige (Ginns 1989; Knudsen & Hauerslev 1997) og som nævnt fra Finland, hvor den er rødlistet (listet under arter der kræver særlig beskyttelse). Baseret på Ginns (1989) syntes arten at være noget mere almindelig i Nordamerika, hvor den især er fundet i forbindelse med nåletræ.

MATERIALE: S-SJÆLL.: Sorø Sønderkov, Runde Mose, på undersiden af løvtræsstamme, 18.10.2005, U. Søchting m.fl., TL-12406 (C).

***Amylocorticium laceratum* (Litsch.) Hjortstam & Ryvarden**

Amylocorticium laceratum har tynde, resupinate, hvidlige frugtleger, og overfladen er glat eller med små, spredte, afrundede vorter. Frugtlegerne kan løsnes fra underlaget i små stykker, og i felten kan den derfor minde

Corticium erikssonii, TL-11233. Foto Thomas Læssøe.

om en art af Barkhinde (*Athelia*). *Amylocortici-um* er adskilt fra *Athelia* ved at have amyloide sporer, og fra andre arter af *Amylocortici-um* kan *A. laceratum* adskilles på at have krumme sporer og mere eller mindre stilkede basidier og på at mangle cystider. En illustration af de mikroskopiske kendetegn findes hos Eriksson & Ryvarden (1973), hvor den er opført under navnet *Athelopsis lacerata* (Litsch.) Erikss. & Ryv. En mere opdateret nøgle til *Amylocortici-um* findes hos Hjortstam (1980). De stilkede basidier er atypiske for slægten *Amylocortici-um*, og Hjortstam bemærker at kommende studier vil kunne ændre artens placering. *Amylocortici-um laceratum* er ikke tidligere angivet fra Danmark. Gårdenfors (2005) anfører den i kategorien DD (manglende data) i den svenske rødliste, og i Norge er den rødlistet (Bendiksen 1997). Den er desuden kendt fra enkelte fund i Spanien, Frankrig, Tyskland, Polen og de østlige Karpater, og i Nordamerika synes den at være mere almindelig (Larsson 1997). Arten vokser ifølge Eriksson & Ryvarden på råddent ved af nåletræ, og det danske fund er fra Ædelgran (*Abies*).

MATERIALE. NØ-JYLL.: Høstemark Skov, bag træhytten, på ædelgran (*Abies*), 3.12.2002, J. Vesterholt, JV02-1075 (C, 40719).

***Corticium erikssonii* Jülich**

Corticium erikssonii (syn. *Laeticortici-um pulverulentum* J. Erikss. & Ryvarden) blev oprindeligt opfattet som en del af *Laeticortici-um/Corticium roseum*, men blev givet fuld artsstatus af Eriksson & Ryvarden i 1977 under navnet *Laeticortici-um pulverulentum*. Jülich (1982) måtte ændre navnet til *C. erikssonii* for ikke at skabe et homonym, og samtidig blev en af alle tiders største barksvampeforskere så æret. Sidst på efteråret danner arten danner frugtleger, der overlever til hen på foråret. Den første danske indsamling (se billedet) var en rigelig forekomst på en tyk, afbarket aspegren, mens indsamlingen fra 2005 var af en meget ringere kvalitet.

Arten er ikke tidligere angivet fra Danmark, og det er heller ikke lykkedes at finde Hauer-slev-noter eller andet materiale på C af denne art. Den kendes på at være rosa og ved at have et nærmest pulveragtigt udseende, hvilket skyldes en meget kraftig produktion af nogle sær-

prægede ukønnede spredningsenheder, som i mikroskop nærmest ligner små, tætte koraller eller et lidt strittende blomkålshoved. Eriksson & Ryvarden (1976) foreslog at betegne dem hyphelier. Det anamorfe stadium har navnet *Hyphelia rosea* Pers.: Fr. eller *Hyphelia rosea* Fr.: Fr. Der er tilsyneladende rod i systemet, da navnet også bruges om en sæksvamp. I modsætning til *C. roseum* kan det være svært at finde basidier og sporer i *C. erikssonii*, men iflg. Eriksson & Ryvarden er sporerne mindre (8-10 x 4-5 µm) end hos *C. roseum*, som mest findes på pil.

I den engelske checkliste (Legon & Henrici 2005) angives der blot tre fund fra dødt ved af elm, asp og pil. To af fundene (*Hyphelia*-stadiet) er fra 1852 og 1859, og det teleomorfe er fra 2001 i Sydengland (Buckinghamshire).

MATERIALE: NØ-SJÆLL.: Rødovre, Vestvolden, 400 m N f. Roskildevej, vestsiden, 6.3.2004, på gammel, afbarket Bævreasp-gren (*Populus tremula*), TL-11233 (C); samme sted, 9.1.2005, på afbarket Elm (*Ulmus*), TL-11947 (C).

***Dendrothele citrisporella* Boidin & Duhem**

Mange svampeinteresserede kan sikkert nikke genkendende til det spændende ved at flytte til et nyt sted med en gammel have – mon der gror sjove svampe i græsplænen eller i de gamle staudebede? Sådan var det i hvert fald for undertegnede finder, da jeg (JHC) i efteråret 2002 flyttede i eget hus nær Sorø på Midsjælland. Efteråret gik med højst nødvendige forbedringer af huset, men om foråret blev der mere tid til at se på svampe. En af de første svampe jeg kastede mig over, var en hvid barksvamp på levende Parykbusk (*Cotinus*). Barksvampe på bark af levende buske og træer tilhører normalt slægten *Dendrothele*, der i Danmark er repræsenteret af en lille håndfuld arter, hvoraf kun Navr-Skive-skorpe (*Dendrothele acerina*) er nogenlunde almindelig. Den findes især på gamle navn og løn, sjældnere på andre løvtræer. Det var da også denne art jeg (JHC) troede at have samlet i min have. Under mikroskopet viste det sig dog at svampen fra min have havde 2-sporede basidier og store citronformede sporer, ca. 10-13 x 7-9 µm. Den kunne jeg ikke finde i mine bøger! Heldigvis faldt jeg over en frisk artikel med nøgle til de europæiske arter i slægten (Pouzar 2001)

– det gav pote. Det viste sig at svampen i min have måtte være *Dendrothele citrisporella*, som er beskrevet fra det vestlige Frankrig i 1996 fra Pil og Jordbærtræ (*Arbutus*). Arten er, så vidt jeg ved, ikke rapporteret fra andre dele af Europa, og mit fund ser ud til at være det første uden for Vestfrankrig. Folk opfordres dog til at se efter på deres havebuske, måske er den „hvide maling“ mere spændende end som så! Har man lyst, kan det anbefales at samle *Dendrothele* i fugtigt vejr. Frugtleger samlet i tørre perioder mangler ofte sporer og basidier og kan derfor være ubestemmelige. *Dendrothele citrisporella* har siden det første fund vist sig hvert forår med frugtleger af vekslende udbredelse. Frugtlegerne plejer at forsvinde når sommervarmen sætter ind, men har af og til vist sig igen om efteråret. I det tørre forår i 2005 så jeg dog ikke noget til arten, men mon ikke den dukker op igen i 2006?

MATERIALE: S-SJÆLL.: Lyng, Skælskørvej 22, på levende Parykbusk (*Cotinus* sp.), 21.3.2003, JHC03-001.

***Hyphoderma capitatum* J. Erikss. & Å. Strid**

Hyphoderma capitatum har meget tynde, resupinate, hvidlige frugtleger, og overfladen er fint porøs og dunet under en kraftig lup. Arten kendes fra andre *Hyphoderma*-arter på at have tilspidsede cystider med et lille hoved og på at mangle øskenceller. Sporerne er relativt store og næsten runde, og en fin illustration af de mikroskopiske kendetegn findes hos Eriksson & Ryvarden (1975). De store sporer, de ret store basidier og de karakteristiske cystider gør det naturligt at placere arten i *Hyphoderma*, men den er atypisk for slægten ved at mangle øskner, og det er tvivlsomt om den er nærmere beslægtet med de andre *Hyphoderma*-arter. *Hyphoderma capitatum* er ikke tidligere angivet fra Danmark, og tilsyneladende er den ellers kun kendt fra få svenske fund. Arten vokser ifølge Eriksson & Ryvarden på råddent ved af Rødgran og Skov-Fyr, og de danske fund er fra nøgent, meget råddent ved af Skov-Fyr (*Pinus sylvestris*). Den er fundet flere steder i en bevoksning af Skov-Fyr i den vestlige del af Ålbæk Klitplantage.

MATERIALE. NØ-Jyll.: Ålbæk Klitplantage, vestlig del, på Skov-Fyr (*Pinus sylvestris*), 26.3.2005, J. Vesterholt, JV05-111 (C, 44055) og JV05-117 (C, 44057).

Hyphoderma capitatum, JV05-111. Foto Jan Vesterholt.

***Hyphodontia flavipora* (Cooke) Sheng H.Wu**

Hyphodontia radula bliver af nogle henregnet til slægten *Schizopora* sammen med nogle få andre arter med mere eller mindre poresvampeagtige frugtleger. Meget tyder dog på at denne slægt er unaturlig, og slægtens to nordiske arter er derfor kombineret over i *Hyphodontia* i forbindelse med udgivelsen af bind 3 i Nordic Macromycetes. Siden er en tredje art, *Hyphodontia flavipora* dukket op i Danmark. Det første fund fra Lolland blev „rapporteret“ af den svenske mykolog Klas Jaederfeldt i Mykonyt i 2003. Siden er det blevet til fund i Jægersborg Dyrehave (materiale bortkommet) og i Sorø-skovene, hvor den synes at være ret udbredt. Arten danner resupinate frugtleger af poresvamp-typen med en tydeligt gullig farve. Flere arter i slægten *Oxyporus* kan overfladisk ligne, men kendes let i mikroskopet på de krystalbesatte cystider. Sværere er det at skelne den fra *H. radula* der også danner poresvampeagtige frugtleger som er hvide til noget gullige. Hos denne art er porelaget dog altid mere eller mindre labyrinthisk, og de enkelte porer er lidt større (1-3 per mm) end hos *H. flavipora* (2-5 per mm). Desuden er sporerne

lidt mindre hos *H. flavipora* (op til 4,5 µm, sjældent 5 µm), mens de hos *H. radula* måler 4-5,5 µm i længden.

H. flavipora er vidt udbredt og stedvis almindelig i Mellemeuropa og findes desuden udbredt i verdens subtropiske og tropiske zoner (Ryvarden & Gilbertson 1994). Det er muligvis en art som er under indvandring i Danmark på grund af et stadig mildere klima, selv om det dog ikke kan afvises at arten har været her længe, men har været forvekslet med lignende arter. De danske fund med kendt vært er alle fra bøg, men arten er kendt fra dødt ved af en lang række løvtræer. Den kan findes både på smågrene og større stammer og synes ikke at stille større krav til sine voksesteder. I England er den fundet på fyrreved og også på forarbejdet træ i bygninger (Legon & Henrici 2005).

MATERIALE. LFM: Lolland, Fuglsang slot, på løvtræspinde, 6.6.2003, Reg. nr. F28278, Klas Jaederfeldt. – S-SJÆLL.: Sorø Sønderkov, ved banen, 23.8.2005, på ret frisk ved af bøg (*Fagus*) (nedbrydningsstadium 2), JHC05-1047, Broby Vesterskov, 26.8.2005, på ved af bøg (*Fagus*), JHC05-1056.

Hyphodontia flavipora. Foto Jacob Heilmann-Clausen.

***Phlebia tristis* (Litsch. & S. Lundell) Parmasto**

Phlebia tristis har relativt tynde, resupinate, voksagtigt halvgennemsigtige frugtleger, som det er typisk for slægten. Farven er nærmest grå i fugtig tilstand, og overfladen er glat eller med spredte, afrundede vorter. Arten kendes fra andre *Phlebia*-arter på at den har smalle, cylindriske til allantoide sporer og ret bredt cylindriske, tyndvæggede, langt udragende cystider. En fin illustration af de mikroskopiske kendetegn findes hos Eriksson, Hjortstam & Ryvarden (1981). Arten er ikke tidligere angivet fra Danmark, og Eriksson m.fl. angiver at den er sjælden med få fund i Norge og Sverige, og at den desuden er kendt fra Spanien. I Norge er den rødlistet som sjælden (R) (Bendiksen m.fl. 1997). Den er ikke kendt fra Storbritannien (Legon & Henrici 2005) eller Slesvig-Holsten (Lüderitz 2001). Arten vokser ifølge Eriksson m.fl. på Gran og Fyr, og de danske fund er fra nøgent, mere eller mindre råddent ved af Skov-Fyr (*Pinus sylvestris*). Den er fundet flere steder i en Skov-Fyr-bevoksning i Kirkemilen, der i øvrigt rummer mange barksvampe der ellers

er sjældne i Danmark, f.eks. *Amylocorticiaceae*, *Phlebia subserialis*, *Sistotrema denisii* og *S. muscicola*.

MATERIALE: NØ-JYLL.: Skagen Klitplantage, Kirkemilen, på Skov-Fyr (*Pinus sylvestris*), 6.11.2003, J. Vesterholt, JV03-784 (C, 43597); samme sted og substrat, 13.11.2004, J. Vesterholt, JV04-728 (C, 43677).

***Phlebiella gaspesica* (Liberta) K.-H. Larss. & Hjortstam**

Phlebiella gaspesica har tynde, resupinate, glatte, grålige, voksagtige frugtleger. Den kendes fra andre arter af *Phlebiella* på at have smalle, glatte, inamyloide sporer og på at have øskenceller. En god illustration af de mikroskopiske kendetegn findes hos Hjortstam m.fl. (1988), som angiver sporerne til at være 7-9(-11) x 2-2,2 µm, og som kun kender arten fra svenske og norske indsamlinger på bregne- og urtestængler. Det danske fund afviger ved at have lidt kortere sporer, 7-8 x ca. 2,5 µm, og ved at vokse på enegrene som var kastet ud i en tagrørsump sammen med andet haveaffald fra et tilstødende sommerhusområde. Arten er oprindelig beskrevet fra Canada af Li-

Phlebia tristis, JV04-728. Foto Jan Vesterholt.

berta. Den canadiske typeindsamling voksede på Gran og har ifølge Hjortstam m.fl. kortere sporer end i det svenske materiale. *Phlebiella gaspesica* er ikke tidligere angivet fra Danmark. I Norge er den rødlistet som sjælden (R) (Bendixen, m.fl. 1997). Den er ifølge Hjortstam m.fl. også kendt fra Tyskland og Polen.

MATERIALE: LFM: Møn, Ulvshale, på gren af Ene (*Juniperus*) henkastet i tagrørsump, 5.7.2003, J. Vesterholt, JV03-354 (C, 43440).

***Pseudotomentella humicola* M.J. Larsen**

Denne art hører ikke til de mest spektakulære frynsehinder, som ellers ofte har flotte farver. Frugtlegemerne er lyst gråbrune, evt. med en grønlig eller oliven tone. I mikroskopet er den ligesom andre arter i slægten *Pseudotomentella* kendetegnet ved at have dobbeltvortede sporer. Til gengæld har den hyfer med øskner, hvilket ikke er typisk for slægten, men mest ses hos arter af *Tomentella*. *Pseudotomentella humicola* er beskrevet fra Canada og er ifølge Køljalg (1995) en meget sjælden art knyttet til råddent ved i gammelskov. Denne økologi passer fint med de

danske fund, der blev gjort på meget råddent ved af bøg i en urørt bølgebevoksning nær skovridergården i Stenderup Midtskov i Østjylland. Her voksede arten i øvrigt sammen med *Tomentella umbrinospora* og tre andre mykorrhizadannende barksvampe, nemlig *Byssocorticium atrovirens*, *Piloderma byssinum* og *Tomentella bryophila*.

Arten er i Skandinavien angivet fra Finland og Sverige, hvor den tilsyneladende er sjælden (Hauerslev & Knudsen 1997), selv om hyppighedsangivelser for meget lidt spektakulære frynsehinder skal tages med et gran salt.

MATERIALE: S-JYLL.: Stenderup Midtskov ved Skovridergården, på meget rådden bøgestamme (*Fagus*), 1.11. 1997, JHC97-1614 & 1615b.

***Sistotrema biggsiae* Hallenberg**

Sistotrema brinkmannii er en af de mere almindelige barksvampe i Danmark. Arten kan med nogen erfaring kendes i felten (med en vis succes) på grund af de grynet-tandede, hvide frugtlegemer. Grundige studier af Hallenberg (1984) har vist at arten tilhører en vanskelig artsgruppe med flere nærtstående arter med glatte eller ure-

Phlebiella gaspesica, JV03-354. Foto Jan Vesterholt.

gelmæssigt fnuggede frugtlegemer der kan være svære at skelne fra hinanden. Flere af gruppens arter (*S. coronilla*, *S. diademiferum*, *S. oblongisporum* og *S. octosporum*) er allerede kendt fra Danmark, men i 1994 kunne endnu en art føjes til listen, nemlig *S. biggsiae*. Arten er indtil videre kun kendt fra en enkelt dansk indsamling gjort på en falden bøgestamme i Suserup Skov. Indsamlingen er bestemt af Nils Hallenberg fra Göteborg, og fundet er meget summarisk publiceret i Heilmann-Clausen (2001). Arten er derimod ikke med i nøglen hos Vesterholt (1997), hvor den vil nøgle ud nær *S. brinkmannii* eller *S. coronilla*. Fra den førstnævnte art kendes den på de glatte frugtlegemer og de lidt større sporer (5-6,5 x 2,3-3 µm mod 4-5 x 2-2,5 µm hos *S. brinkmannii*), mens *S. coronilla* især skelnes fra de øvrige ved at have myceliestreng i randen af frugtlegemerne og ved ofte at danne brune bulbiller.

Sistotrema biggsiae er oprindeligt beskrevet på baggrund af materiale og kulturer fra Nordamerika og er dårligt kendt i Europa. Nordén & Paltto (2001) rapporterede den fra dødt ved af hassel fra Öland i Sverige, men ellers foreligger der meget få publicerede observationer af arten.

Det skyldes nok især at den nemt forveksles med lignende arter.

MATERIALE. S-SJÆLL.: Suserup Skov, på bøgestamme (*Fagus*), 29.4.1994, JHC94-058.

***Sistotrema resinicystidium* Hallenberg**

Denne art, der oprindeligt er beskrevet fra Iran (Hallenberg 1980), blev fundet første gang i Danmark i 1997 i Gråsten Dyrehave i Sønderjylland. Fundet blev gjort på en rådden bøgestamme, hvor arten forekom vidt udbredt over flere meter af stammen. Siden er det desuden blevet til fund fra Draved Skov, ligeledes i Sønderjylland, og fra Filosgangen ved Sorø på Midtsjælland. Disse fund er ligeledes gjort på rådne stammer af bøg og bortset fra det sidste i forbindelse med systematiske undersøgelser af vedboende svampe på bøgestammer i danske naturskove. Artens frugtlegemer kan tilsyneladende findes det meste af året, men er ikke særlig karakteristiske, hvidlige til flødefarvede og glatte til noget småtandede. Med andre ord ikke lige det første man vil samle med tanke på at det nok kunne være en spændende art. I mikroskopet kendes

Sistotrema raduloides, TL-5962. Fotos Thomas Læssøe.

arten på de overraskende sterigmater (6-8), de små ellipsoidiske sporer (5-6 x 2-2,5 µm) og ikke mindst på de iøjnefaldende gule til brunlige, oliefyldte cystider.

I det øvrige Skandinavien kendes arten fra Sverige og Finland, hvor den er fundet på dødt ved af både løv- og nåletræer. Den er desuden angivet fra en række europæiske lande, dog ikke fra Storbritannien (Legon & Henrici 2005). Desuden er der angivelser fra Syd- og Nordamerika (Redhead 1997, Greslebin 2001).

Den er tilsyneladende sjælden overalt, men kendskabet til artens økologi må betegnes som fragmentarisk. De danske fund er alle fra løvskove karakteriseret som urørte og med store naturværdier, men det kan skyldes tilfældigheder eller måske snarere finderens særlige forkærlighed for sådanne skove.

MATERIALE: S-JYLL.: Gråsten Dyrehave, Hingstbjerg, i mængde på rådden bøgestamme (*Fagus*), 29.10.1997, JHC97-1393 & 1403, samme sted (samme stamme), 6. 4.1998, JHC98-1044; Draved Skov, Carlsbergstykket, på meget rådden bøgestamme (*Fagus*), 18.11.1999, JHC99-1024c; samme sted, Lindestykket, på rådden bøgestamme (*Fagus*), 19.11.1999, JHC99-1226b,

samme sted (samme stamme), 11.8.2000, JHC00-1505. – S-SJÆLL.: Filosofgangen ved Sorø, i mængde på ret rådden bøgestamme (*Fagus*), 4.8.2005, JHC05-016.

Sistotrema raduloides (P. Karst.) Donk

De tre første fund af denne art i Danmark blev gjort på en og samme stærkt nedbrudt og i øvrigt meget svamperige bøgestamme i den fine bølgebevoksning kaldet Svenskebøgene ved Furesøen. Frugtlegemernes udseende var meget variabelt. Især da den til sidst blev fundet i „fri luft“, var det sporebærende lag meget tandformet („raduloidt“), mens frugtlegemer fra det indre af det bløde ved nærmest var meruloide. Farven er karakteristisk lysebrun, og de meget veludviklede frugtlegemer havde i felten en mærkelig, gennemtrængende, aromatisk lugt. Som hos andre arter i slægten er de 6-8-sporede basidier urneformede. Hyferne har øskner og ingen opsvulmninger. Sporerne er smalt ellipsoidiske, 7-9 x 2,5-3,5 µm.

Arten angives som sjælden i det meste af Norden og er muligvis overvejende boreal. Hos Hallingbäck & Aronsson (1998) angives den således kun fra de centrale og nordlige dele af

Sverige, mens Kotiranta & Niemelä (1996) har flest fund fra det centrale Finland. Den er især angivet fra Bævreasp (*Populus tremula*), men også sjældent fra nåletræ. I 2004 er den fundet i Halland som ny for Sydsverige, her ligesom de danske fund på ved af Bøg (Heilmann-Clausen 2005). Ifølge CBS Aphyllophorales-databasen (<http://www.cbs.knaw.nl/scripts/Aphyllophorales.dll/ShowName?Nr=25654>), vedligeholdet af J. Stalpers, er arten mere almindelig og vidt udbredt i Nordamerika. Den er hvidmuldsdannende og skulle være let at kende i kultur. Jahn (1969) angiver et enkelt fund fra Tyskland, muligvis fra en bøgestamme, og bemærker i øvrigt den store makroskopiske variation hos denne art og i øvrigt hos slægten som sådan. Den er ikke angivet fra Storbritannien (Legon & Henrici 2005).

MATERIALE. NØ-SJÆLL.: Farum Nørreskov, Svenskebøgene, på stærkt forrådnede bøgestamme (*Fagus*), „indvendig“, 11.9.2002, TL-6881 (C); samme sted, 9.10.2002, TL-5962 (C); samme sted, også på ydersiden, 3.10.2004, TL-11865 (C) – alle fra samme stamme.

Tomentella clavigera Litsch.

Mens *Tomentella umbrinospora* (nedenfor) hører til de mere iøjnefaldende frynsehinder, er *T. clavigera* ikke særlig iøjnefaldende. Frugtlegemerne er ret tynde, lidt tottede og lyst brune så de næsten kan falde i et med det rådne ved de som oftest vokser på. Til gengæld hører arten til en ret lille gruppe af frynsehinder der under mikroskopet kendes på at have cystider i hymeniet. Hos *T. clavigera* er cystiderne, som navnet antyder, aflangt kølleformede. Den står nær *T. subclavigera* der kun adskiller sig ved at have mindre og ellipsoidiske sporer (7-8,5 µm lange) og lidt lysere farver. Sporerne hos *T. clavigera* er tydeligt trekantede eller „lobede“ og måler 8-9,5 µm både i bredden og længden.

Mens *T. subclavigera* har været kendt i Danmark gennem en del år, er *T. clavigera* kun kendt fra et enkelt fund gjort i 1997 i den mykologisk set meget spændende skov Lellinge Skovhusvænge nær Køge. Fundet blev gjort på undersiden af en rådden bøgestamme i frodig, urterig løvskov på ± basisk bund.

Ifølge Køljalg (1995) er arten sjælden, men vidt udbredt i Europa, Nordamerika og

Fjernøsten. Selv lister han kun tre fund af arten. Legon & Henrici (2005) angiver blot et enkelt fund fra England. Den er vistnok ikke tidligere rapporteret fra Skandinavien.

MATERIALE: S-SJÆLL.: Lellinge Skovhusvænge, 5 km V for Køge, på undersiden af rådden bøgestamme (*Fagus*), 4.11.1997, JHC97-1934.

Tomentella umbrinospora M.J. Larsen

Frynsehinderne (*Tomentella* m.fl.) var en af Knud Hauerslevs passioner (se Knudsen 2001). Han besad indtil sin død i 2000 et enestående arts-kendskab, og i mange år kom alle vanskelige indsamlinger gjort af danske mykologer forbi hans mikroskop. Flere gange viste det sig, at vi ihærdige feltmykologer havde samlet nye arter for Danmark, hvilket jo kan virke meget ansporende. Med fremkomsten af gode artsnøgler i Køljalg (1995) og Nordic Macromycetes blev det mod slutningen af 90'erne realistisk selv at give sig i kast med den vanskelige gruppe. Grundige undersøgelser af vedboende svampe på utallige faldne bøgestammer førte i 1997 til flere fund af en ny, karakteristisk art for Danmark, nemlig *Tomentella umbrinospora*. Arten er siden fundet endnu flere steder og kendes nu fra i alt seks danske lokaliteter. Arten er kendetegnet ved ret løstsiddende frugtlegemer med en dybt teglstensrød farve. Vellignende fotos kan findes på <http://unite.zbi.ee>. Den minder mikroskopisk en del om Pigget Frynsehinde (*T. crinalis*) der har omtrent samme farve, men et stærkt pigget hymenofor.

Ifølge Køljalg (1995) er arten relativt sjælden, men dog vidt udbredt med fund fra flere verdensdele. Samtlige danske fund er fra gamle løvskove med urørt karakter, hvor den er fundet på ret store rådne stammer af bøg og en enkelt gang birk. Knud Hauerslev gik ikke specielt efter store stammer i løvskove, og fraværet af fund af en så karakteristisk art i hans materiale antyder at arten kan have en forkærlighed for ved af større dimensioner eller mere generelt urørte løvskove. Arten danner efter alt at dømme ektomykorrhiza med løvtræer, og det er uvist hvilke økologiske tilpasninger der kunne betinge en sådan præference.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Stenderup Midtskov ved Skovridergården, på meget rådden bøgestamme (*Fagus*),

28.9.1998, JHC98-1091 & 1092. – S-JYLL.: Gråsten Dyrehave, Hingstbjerg, på rådden bøgestamme (*Fagus*), 29.10.1997, JHC97-1373; Draved Skov, Lindestykket, på meget rådden birkestamme (*Betula*), 11.8.2000, JHC00-1224. – S-SJÆLL.: Suserup Skov, 7 km S for Sorø, på bøgestamme (*Fagus*), 5.11.1997, JHC97-2055. NØ-SJÆLL.: Strødam Reservatet ved Hillerød, på bøgestamme (*Fagus*), 5.11.1997, JHC97-1852.

Litteratur

- Bendiksen, E., K. Høiland, T.E. Brandrud & J.B. Jordal 1997. Truede og sårbare sopparter i Norge – en kommenteret rødliste. – *Fungiflora*.
- Breitenbach, J. & F. Kränzlin, 1986. *Fungi of Switzerland* 2. Non-gilled fungi. 412 s.
- Eriksson, J. & L. Ryvarden 1973. The Corticiaceae of North Europe 2. Aleurodiscus – Confertobasidium. – *Fungiflora*, 59-261.
- & - 1975. The Corticiaceae of North Europe 3. Coronicium – Hyphoderma. – *Fungiflora*, 287-546.
 - & - 1976. The Corticiaceae of North Europe 4. Hyphodermella – Mycoacia. – *Fungiflora*, 549-886.
 - & - 1977. Laeticorticium pulverulentum (Corticiaceae) validated. *Bot. Notiser* 130: 466.
 - , K. Hjortstam & L. Ryvarden 1978. The Corticiaceae of North Europe 5. Mycoaciella – Phanerochaete. – *Fungiflora*, 889-1047.
 - , - & - 1981. The Corticiaceae of North Europe 6. Phlebia – Sarcodontia. – *Fungiflora*, 1051-1276.
- Ginns, J. 1989. Descriptions and notes for some unusual North American corticioid fungi (Aphyllophorales, Corticiaceae). – *Mem. N.Y. Bot. Gard.* 49: 129-137.
- Greslebin, A.G. 2001. Sistotremateae (Corticiaceae, Aphyllophorales) of the Patagonian Andes forests of Argentina. – *Mycol. Res.* 105: 1392-1396.
- Hallenberg, N. 1980. New taxa of Corticiaceae from N. Iran (Basidiomycetes). – *Mycotaxon* 11: 447-475.
- 1984. A taxonomic analysis of the Sistotrema brinkmannii complex (Corticiaceae, Basidiomycetes). – *Mycotaxon* 21: 389-411.
- Hallingbäck, T. & G. Aronsson (red.) 1998. *Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter*. 239 s.
- Hauerslev, K. & H. Knudsen 1997. *Pseudotomentella*. I: Hansen, L. & H. Knudsen (red.): *Nordic macromycetes* 3. Copenhagen, Nordsvamp: 299-300.
- Heilmann-Clausen, J. 2001. A gradient analysis of communities of macrofungi and slime moulds on decaying beech logs. – *Mycol. Res.* 105: 575-596.
- 2005. Diversity of saproxylic fungi on decaying beech wood in protected forests in the county of Halland. – Information från Länsstyrelsen Halland, Meddelande 2005:7.
- Hjortstam, K. 1980. Notes on Corticiaceae (Basidiomycetes) VII. A synopsis of the genus Amylocorticium Pouz. – *Mycotaxon* 11: 430-434.
- , K.-H. Larsson & L. Ryvarden 1988. The Corticiaceae of North Europe 8. Thanatephorus – Ypsilonidium. – *Fungiflora*, 1459-1631.
- Jahn, H. 1969. Einige resupinate und halbresupinate "Stachelpilze" in Deutschland. – *Westf. Pilzb.* 7: 113-144.
- Jülich, W. 1982. Studies in resupinate Basidiomycetes – VII. – *Int. J. Myc. Lich.* 1: 27-37.
- Knudsen, H. 2001. Knud Preben Liisberg Hauerslev, 29/9 1905 – 1/9 2000, Æresmedlem af Foreningen til Svampekundskabens Fremme, af Göteborgs Svampklubb og af Soransk Samfund. – *Svampe* 43: 56-59.
- & K. Hauerslev 1997. Amaurodon i L. Hansen & H. Knudsen (red.): *Nordic macromycetes* 3. Copenhagen, Nordsvamp: 299.
- Köljal, U. 1995. Tomentella (Basidiomycota) and related genera in temperate Eurasia. – *Fungiflora*, Oslo, 213 s.
- Kotiranta, H. & T. Niemelä 1996. Uhanalaiset käävät Suomessa – Toinen, uudistettu painos. 184 s.
- Larsson, K.-H. (red.) 1997. Rödlistade svampar i Sverige. *Artfakta*. – ArtDatabanken.
- Ligon, N.W. & A. Henrici, (red.) 2005. Checklist of the British & Irish Basidiomycota. RBG, Kew, 517 s.
- Lüderitz, M. 2001. Die Großpilze Schleswig-Holsteins – Rote Liste. Band 3. Nichtblätterpilze (Aphyllophorales), Täublinge und Milchlinge (Russulales). Bilanzierung und Ausblick. – Landesamt für Natur und Umwelt des Landes Schleswig-Holstein.
- Nordén, B. and H. Paltto, 2001. Wood decay in hazel wood: species richness correlated to stand age and dead wood features. – *Biol. Cons.* 101: 1-8.
- Pouzar, Z. 2001. Notes on the taxonomy and distribution of Aphyllophorales I. – *Czech Mycol.* 53: 121-131.
- Redhead, S. 1997. Macrofungi of British Columbia: Requirements for Inventory. – *Res. Br., B.C. Min. For., and Wildl. Br., B.C. Min. Environ., Lands and Parks, Victoria, B.C. Work. Pap.* 28/1997.
- Ryvarden, L. & R.L. Gilbertson 1994. *European Polypores*, Part 2. 349 s.
- Vesterholt, J. 1997. Sistotrema i L. Hansen & H. Knudsen (red.): *Nordic macromycetes* 3. Copenhagen, Nordsvamp: 127-130.

Alvorlig tilbagegang for enge og overdrev

Jan Vesterholt og Bo Levesen

I disse år sker der gennemgribende ændringer i det danske landskab. Antallet af græssende dyr falder, og det går ud over enge, overdrev og strandenge med deres store rigdom af planter, svampe og insekter. Når græsningen hører op, begynder tilgroningen, først med høje urter, siden med træer og buske. Orkidéer, vokshatte, blåhatte, køllesvampe og sommerfugle forsvinder, ligesom alle andre arter der kun trives i en lysåben vegetation.

Vejle Amt har i 2005 undersøgt tilstanden på de naturmæssigt mest værdifulde græslandslokaliteter i amtet. De naturtyper der har været omfattet af undersøgelsen, er langt overvejende enge og overdrev, dvs. naturtyper der kræver afgræsning (eller høslæt) for at fastholde deres tilstand som lysåbne. Naturtyper som ikke kræver afgræsning for at fastholde en god tilstand, har ikke indgået i undersøgelsen. Udvalget af lokaliteter er sket ud fra eksisterende viden om forekomst af sjældne arter, i langt de fleste tilfælde planter og overdrevsvampe. Det er ikke kun kerneområderne der er inkluderet, men også tilstødende græsarealer, så mange af de undersøgte lokaliteter rummer mere end én naturtype.

Formålet med undersøgelsen har dels været at finde ud af hvordan tilstanden aktuelt var, dels at få identificeret naturarealer hvor der var et særlig stort og akut behov for at tage initiativ til at genoptage en hensigtsmæssig drift. Samtidig har det været ønsket at lave en handlingsplan som støtte til de kommuner der fra 1. januar 2007 skal overtage administrationen af naturhensyn fra Vejle Amt.

I alt ca. 200 græslandslokaliteter blev udvalgt fra starten, men enkelte blev sorteret fra undervejs fordi de var helt tilgroede, eller fordi det viste sig at de ikke var mulige eller ønskelige at få afgræsset. Til gengæld blev enkelte andre lokaliteter føjet til hvis de opfyldte kriterierne. Resultatet er at 188 græslandslokaliteter indgår i undersøgelsen, og disse har alle været besøgt i græsningssæsonen 2005. I forbindelse med besøget er det noteret hvordan den aktuelle drift var, om der var et hegn på stedet, om der var problemer med tilgroning, hvor akutte truslerne mod lokaliteten forekom at være, og hvad der skulle foretages for igen at få en hensigtsmæssig drift, f.eks. hegning, rydning af hegnslinie, mv.

Undersøgelsens resultater

Undersøgelsen dokumenterer at den aktuelle tilstand på de lysåbne naturtyper langt fra er god. Kun 81 ud af de 188 lokaliteter er afgræssede i 2005, svarende til en andel på 43 %.

På 55 af de 81 afgræssede arealer sker afgræsningen som led i en såkaldt MVJ-aftale (Miljøvenlige Jordbrugsforanstaltninger) formidlet af amtet, dvs. ejer eller forpagter har indgået en 5- eller 20-årig aftale med amtet hvor de mod en årlig udbetaling forpligtes til sikre afgræsning eller slæt. Der er derfor grund til at tro at MVJ-støtteordningen har været en væsentlig motiverende faktor for afgræsning af naturarealer. Mange aftaler er da også kommet i stand på initiativ fra amtet.

Noget overraskende har det også vist sig at

Jan Vesterholt, Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1123 København K; myco@vip.cybercity.dk
Bo Levesen, Vejle Amt, Damhaven 12, 7100 Vejle; bol@vejleamt.dk

Serious decline for Danish grasslands

The 188 most valuable grassland localities in Vejle County (E-Jutland) were surveyed in 2005 in order to get an overview of their present condition. The result was very disappointing. Only 81 localities (43%) were grazed, and 83 localities (44%) are in a more or less urgent need for resuming management. At present, grazing is subsidized by government/European Community means in 55 of the 81 grazed localities. Until 2004 it was possible to obtain subsidies in nearly all 188 localities, but now it will only be possible to apply for subsidies in Natura 2000 areas, and only 48 qualify as such. It is therefore expected that an increasing number of them will turn into shrub, leading to an accelerated decline for rare grassland species. Unfortunately, this trend seems to be nation wide.

Tilgroet overdrev ved Ødsted sydvest for Vejle i 2005. I 1994 blev der bl.a. fundet Daddelbrun Vokshat (*Hygrocybe spadicea*) her. Lodsejeren vil efter dialog med amtet genoptage græsningen i 2006. Foto Jan Vesterholt.

mange græsarealer der var omfattet af en græsningsaftale i 2005, reelt ikke blev afgræsset i 2005. Den manglende afgræsning af 34 områder med MVJ-aftale giver dog ikke det helt korrekte billede, for nogle græsarealer er talt med som ugræsede fordi kerneområdet var ugræsset, mens andre dele af arealet – altså udenfor kerneområdet – var omfattet af en aftale.

Frem til 2004 har stort set alle ejere af de 188 arealer haft mulighed for at indgå en MVJ-aftale. Fra 2005 har det kun været muligt at indgå eller

forny sådanne aftaler på arealer i internationalt naturbeskyttelsesområde. Kun 48 af de 188 mest værdifulde græslandslokaliteter i Vejle Amt ligger i internationalt naturbeskyttelsesområde, og der er derfor grund til at frygte at tilgroede enge og overdrev vil blive et endnu mere almindeligt syn i de kommende år.

De 107 ikke-afgræsede arealer er underinddelt efter deres aktuelle tilstand og plejebestand. På 15 arealer vurderes det at der aktuelt ikke er plejebestand, men at tilstanden på lokaliteterne bør over-

Andel lysåbne naturtyper med og uden afgræsning i 2005. Med og uden MVJ-aftale.

	MVJ-aftale		Ikke MVJ-aftale		Ialt	
Afgræsset	55	62 %	26	26 %	81	43 %
Uafgræsset	34	38 %	73	74 %	107	57 %
Ialt	89	47 %	99	53 %	188	100 %

Tilgroet overdrev ved Hansted Skov nord for Horsens i 2005. 19 forskellige vokshatte og 17 rødblade blev fundet i perioden 1993-2000. Modvilje fra lodsejeren forhindrer genoptagelse af græsningen. Foto Jan Vesterholt.

våges for at se om et sådant behov opstår. På ni af arealerne har Vejle Amt allerede i 2005 taget kontakt til ejere og indgået græsningsaftaler. Tilbage står 83 lokaliteter med et konstateret plejebestand. Disse 83 lokaliteter er inddelt i fire kategorier (i tabellen samlet i to) efter hvor akut plejebestanden er, og hvor naturmæssigt værdifulde arealerne er.

Der kan tilsyneladende være stor forskel på hvor lang tid der går fra græsningen opgives, til situationen bliver kritisk. Dette kan variere mellem naturtyperne, men i høj grad også af hvor næringsrig jordbunden er, og hvor stort kvælstofnedfaldet er. Kvælstofbelastningen fra atmosfæren er høj, ofte over naturtypens tålegrænser, og ved græsningsophør kan de mange næringsstoffer betyde at de lysåbne naturtyper ændrer karakter væsentligt hurtigere end de ville have gjort for nogle år siden. Der er usikkert hvor meget et areal kan genvinde sin oprindelige naturværdi efter en periode med manglende græsning, men det er sandsynligt at arter vil forsvinde og have svært ved at genindvandre på grund af deres sjældenhed eller som en konsekvens af deres spredningsbiologi.

Sammenfatning

Bortfaldet af MVJ-støtteordninger uden for internationale naturbeskyttelsesområder og bortfald af dyrepræmier har fjernet dyreholdernes økonomiske incitament til at sætte dyr på græs. I internationale naturbeskyttelsesområder vil en offentlig myndighed ofte have et ansvar for at der opretholdes en gunstig bevaringsstatus for lysåbne naturtyper (hvis naturtypen indgår i udpegningsgrundlaget for beskyttelsesområdet), mens ingen myndighed har en sådan forpligtelse på arealer uden for internationalt naturbeskyttelsesområde. Problemet er derfor især koncentreret om de naturområder der ligger uden for internationale naturbeskyttelsesområder. I Vejle Amts undersøgelse er det 140 af de 188 værdifulde naturarealer som ligger uden for internationalt naturbeskyttelsesområde, dvs. tre fjerdedele.

Det er derfor afgørende vigtigt at der opnås en generel forståelse for problemets omfang, og at der fra politisk side tages initiativer til at gøre det attraktivt at foretage naturpleje med kreaturer. Al-

Tilstand og plejebehov på ikke-afgræssede arealer.			
	Internationalt naturbeskyttelsesområde	Ikke internationalt naturbeskyttelsesområde	I alt
Plejebehov ikke akut	5	10	15
Initiativ taget i 2005	1	8	9
Højeste prioritet	13	52	65
Lavere prioritet	2	16	18
I alt	21	86	107

ternativet er at vi mister en meget stor del af vores værdifulde naturområder.

Vejle Amt tilbyder ikke nye støtteordninger med årlige beløb for afgræsning, men vil, så længe de afsatte ressourcer rækker, hjælpe med at dække udgifter til indkøb og opsætning af hegn samt evt. rydning af hegnslinie. Desuden kan amtet skabe

kontakt mellem ejere og dyreholdere og formidle opgaven videre til kommunerne. Dette vil ikke løse det kæmpestore problem vi står overfor nu, med tab af uerstattelige naturmæssige og landskabelige værdier, men det vil forbedre forholdene på en lille andel af de lokaliteter hvor der er mest behov for det.

Rap Rødblåd (*Entoloma anatinum*) blev fundet på et overdrev ved Hansted Skov i 1998, men så hørte græsningen op, og den og mange andre sjældne svampe ses ikke mere. Foto Jan Vesterholt.

Svampe i poesien

Henning Adersen

Foreningen til Svampekundskabens Fremme - eller kortere Svampeforeningen - har jubelår og har fejret det med maner med bl.a. en flot svampefestival. Stort tillykke fra en botanisk kollega, som må nøjes med at se på svamperiget som glad amatør.

Amatør er måske så meget sagt. Jeg har da, som jeg burde, været på efterårskursus på Kristiansminde med Morten, Henry og Lise og klarede da også Botanik 4 pænt, selv om jeg kom op i svampe. Men feltmykolog bliver jeg aldrig, selv om svampe glæder mig meget. Også dem i min have, som har gamle træer og ugødsket plæne, så jeg har et pænt flor som omfatter Grøn Fluesvamp og Panter-Fluesvamp, Netbladhat og adskillige mistænkelige skørhatte, men også Brun Birke-Rørhat og så, som perlen i min have, en af de fastkødede slørhatte, som jeg et eller andet sted har set omtalt som vistnok spiselige. Ved hjælp af Thomas Læssøe og Tobias Frøslev fandt jeg ud af at det er den rødlistede *Cortinarius balteatocumatis* – og jeg er det levende bevis på at den ikke er dødeligt giftig, selv om disse autoriteter siger, at den slags skal man ikke indtage. Efter at jeg fortalte min overlevende familie om det, nægter de stort set at spise svampe, som jeg har påstået at kende navn og kulinariske egenskaber på.

Så er det mere ansvarsfrit at gå på svampejagt i litteraturen, og det gjorde jeg så i forbindelse med jubilæet. Som noget af det første gik jeg til gode gamle Raunkjær, ham som jo mest er kendt for vegetationsstatistik, cirkler og livsformer. Det var nu ikke de verdenskendte afhandlinger om disse em-

ner, jeg søgte, men hans otiumsværk om planternes forekomst i den danske digtning. I et af værkerne: „Hjemstavnsfloraen hos Hedens Sangere Blicher og Aakjær“ gennemgår han minutiøst samtlige guldalderdigtere (277 digtere med tilsammen 1.353.000 verslinier) og hans egen samtids poeter (417 digtere med tilsammen 1.285.000 verslinier). Ud fra frekvensanalyse hos de mest fremtrædende påviser han her, at hans egen samtids digtere – navnlig Jeppe Aakjær, Ludvig Holstein og Knud Wiinstedt – var langt mere vidende botanikere end Blicher, Ingemann, Grundtvig og H.C. Andersen. De tre førstnævnte har en plantetæthed på 63, 70 og 70 pr 1000 verslinier. Aakjær har i alt 172 arter nævnt i sin produktion mens Blicher kun nævner 60 – og hvis I vil vide mere om dette må I selv gå på biblioteket! Dyretæthed beskæftiger han sig også med, men hans otium må have været et tørt efterår, for der er ikke et ord om svampe!

Måske har han syntes, at digternes kundskab udi mykologien har været for ringe. Det er i hvert fald ikke altid godt. Det eneste svampested som jeg kender til hos årets 200 årsjubilær, er i eventyret Elverhøj, hvor H.C.A. taler om paddehattefrø, og det må da være frastødende for en professor emeritus i botanik! Denne holdning er nu ikke retfærdig overfor Aakjær, som faktisk har et fint digt om Svampejagt, som oven i købet er trykt i – og skrevet til? – Meddelelser fra Foreningen til Svampekundskabens Fremme, andet hæfte, i 1912! Digtet kan synges på „Han kommer med sommer, han kommer med sol“. Jeg tillader mig at genbringe denne perle i bladet.

Henning Adersen, Bakkevej 27, 2830 Virum; adser@bi.ku.dk

Fungi in poetry

SVAMPEJAGT- Jeppe Aakjær 1912

Mel.: Han kommer med sommer, han kommer med sol

*Naar Skovmosset drikker den høstmilde Regn,
mens krogrygget Bonden hjemkører,
og Køerne staar bag de piggede Hegn
med Dryp i de hængende Ører,
da stiger af Kilden, hvor Hindene gaar,
en Nymfe og planter – den første i Aar –
en æggegul lys Cantharelle*

*Og stiger saa Solen bag toppede Hæs,
mens Markmusen Dugdraaber slikker,
jeg skridter saa langt over regnslaget Græs
langs Faldet med Havre og Vikker;
og segner end Som'ren for Leernes Staal,
med Latter September skal fylde min Skaal
med kridhvide Eng-Champignonner*

*Der vandrer to Elskte ad Lønligheds Sti,
h u n trykker h a m Hatten om Panden,
h a n slynger om h e n d e den Arm, som er fri,
mens Kurven han har paa den anden.
Aa se, hvor hun bøjer sig lændefin, slank,
og pludrer og plukker, til Kurv og til Hank
staar skjult under brune Boletus.*

*Lad andre kun jage med Bøsse og Hund
og skyde til Høns og til Hare,
j e g vandrer fortryllet langs Fjordvigens Rund
blandt S v a m p e n e s farvede Skare;
den "Jagen" forsimples ej Sind eller Aand,
den giver mig M u l d, men ej B l o d paa min Haand
og Hjærte for alt – indtil Krybet.*

*Ja, du som maa slide de støvede Sten
og slaa dig tiltaals med Kontoret,
søg ud for at rette de sovende Ben,
hvor Skovbunden dækker dig Bordet!
Thi aldrig er Danmark saa daarende skøn,
som naar bag den bærfylde rødnende Røn
den Ridderhat blaaner i Duggen.*

Ellers er der vistnok ikke meget at komme efter. Jeg hører gerne fra svampekenderne, hvis de kender andre publicerede klassikere.

I vor egen samtid er det ikke stort bedre. „Poe-ten“ alias Poul Sørensen har et slagfærdigt, men grumt et i „Barske Børnerim“ (som pudsigt nok kun må gengives i gammeldags retskrivning):

*Plukker i Skoven du ukendte Svampe,
saa lad først Lillebror smage derpaa.
Dersom han dør under Skrigen og Krampe,
saa skal du nok lade Svampene staa.
Og hvis der ingenting sker med den Lille?
- Tja, saa gik den Portion Svampe til Spilde.*

Ikke det store artskenndskab, men dog en meto-disk tilgang: verset kunne faktisk godt være be-gyndelsen til en bestemmelsesnøgle! Bortset fra dette rim kender jeg ikke til andet end spredte henvisninger til paddehatte, og som regel ikke for det gode. Hvad mener I f.eks. om Halfdan Ras-mussens reaktion på mødet med en pessimist:

*Jeg tænkte: Manden har jo ret!
det hele er kun fup og pjat
i femogtres kapiiler.
Så satte jeg mig syg og træt
og trådte på en paddehat
der lignede hr. Hitler.*

Benny Andersen har lidt mere respekt eller medfølelse for de tavse, gådefulde væsener, som svampe er, i digtet „Filosofi“:

*På skovstien stramt snøret af rødder
en guldsmed: lineal og pen parat.*

*En blomsterflue
kun en apostrof på den blanke himmel
men nok til at guldsmeden
foretager en kraftig understregning.*

*Inde i køligheden prøver svampe at forstå
de sorte snegle der gnaver sig
gennem deres høje hvide pander.*

Min konklusion af dette kan kun blive, at det er småt med svampekundskab hos danske digtere. Det er egentlig en skam, for mange svampenavne kunne afhjælpe poeter i rimnød. Kender I andet end morkler, der rimer på snorkler? Bøfler, tøf-ler og trøfler går også fint sammen. Eller rørhat, slørhat, skørhat som modstykker til smørklat. Tragthat-vagtnat, køllesvamp-bølletamp, stjerne-bold-hjerne-kold, vandkandeskimmel-landmande- vrimmel, ølgær-følkær, bovist-jovist. Jovist, der er nok at tage fat på!

Så altså, kære svampeforening, selv om I har fremmet meget i de sidste hundrede år, er poesien et område som trænger til svampekultur. Måske skulle I udskrive en konkurrence om det bedste svampedigt?

De hueklædte eferårsnisser er tegnet af Christoffer Mundt i 1920'erne.

– at den engelske fotograf og svampebogsforfatter Roger Phillips er i gang med at opbygge formentlig verdens største svampe- og plantehjemmeside på Internettet – i hvert fald hvad antal fotos angår. I 1981 fik han udgivet fotofloraen „Mushrooms of Great Britain and Europe“, og ti år senere kom den amerikanske pendant „Mushrooms of North America“. I alt har han lavet mere end 20 fotobestemmelsesbøger, som er blevet solgt i over 4,5 millioner eksemplarer. Det er billederne fra disse bøger og mange flere til, som han nu stiller gratis til rådighed for internetbrugerne. Det begyndte i 2001 med www.RogersRoses.com og i september 2004 startede www.RogersMushrooms.com. Svampehjemmesiden omfatter over 3000 studiefotos af storsvampe, fotonøgler til bestemmelse, 30 illustrerede svampeopskrifter, en omfattende mykologisk ordliste, en forgiftningshjælpeguide, et „chat-room“ hvor man kan spørge om svampe, og endelig – naturligvis – en menu hvor man mod betaling kan få lov at bruge Roger Phillips fotos kommercielt. Til eget brug får man dem imidlertid gratis i en glimrende opløsning på hjemmesiden. De kommende par år udvides med fotos af træer og buske, haveplanter og vilde blomster, og derved nås et samlet antal billeder på ikke mindre end 28.000. Den fotosamling bliver vanskelig at overgå (www.RogersMushrooms.com; november 2005).

– at en af de nyeste teorier om årsagen til dinosaurernes uddøen giver svampe skylden for den. 300.000 år før kridttidens afslutning formørkede et gigantisk meteornedslag ved Chicxulub i Mexico himlen over hele kloden i en grad, så solen blev holdt borte, skovene forsvandt, og der skete en global nedkøling. Under de forhold menes mange sygdomsfremkaldende svampe at have blomstret som aldrig før, og det skal i høj grad have gået ud over dinosaurerne, der slet ikke havde de varmblodede dyrs immunforsvar. De varmblodede dyr udviklede sig hastigt som følge af den store konkurrencefordel, og dinosaurerne bukkede

efterhånden under. Teorien er godt nok vanskelig at teste, men den har da vakt stor opmærksomhed (A. Casadevall: Fungal Genetics and Biology 42 (2): 98-106; februar 2005).

– at giftsvampen over alle i folkebevidstheden, Rød Fluesvamp (*Amanita muscaria*), gennem tiden er blevet spist og stadig spises med velbehag som madsvamp af mange svampeplukkere. Det er velkendt, at især den farvede del af svampekødet lige under hathuden indeholder store mængder af nervegiften ibotensyre, der efter afkogning og tilsætning af citronsyre kan frembringe et kraftigt rusmiddel. De afkogte svampe indeholder imidlertid så ringe mængder gift, at de i Japan fra gammel tid er blevet syltet til en slags svampepickles og nydt som fødemiddel. Angiveligt er Rød Fluesvamp også blevet spist hyppigt i Rusland og i alpeegnene i Frankrig, Østrig og Norditalien, både som kogt og syltet. Den amerikanske svampeplukker William Rubel ofrede sig for nylig i et spiseforsøg i samarbejde med mykologen David Aurora. Dagligt spiste han stadig større portioner afkogt Rød Fluesvamp, til sidst en hel, stor, kødfuld hat pr. dag, og den eneste effekt han noterede var en udpræget nydelse på grund af svampens sødlige smag. Siden har David Aurora bespist flere hundrede mennesker med afkogte Rød Fluesvamp uden forgiftningssymptomer. I den japanske Naganoprovinc ligger en restaurant, der direkte har Rød Fluesvamp på spisekortet, så har man mod til det, er den måske et besøg værd. Jeg vil dog indtil videre advare mod selv at forsøge sig med Rød Fluesvamp – i hvert fald indtil vi har fuld klarhed over giftstoffernes mængde og tilstand i svampekødet efter afkogning (<http://www.williamrubel.com/Mushrooms/muscaria.html>; november 2005).

– at verdens største svampepizza blev fremstillet den 13. august 2005 på „the 14th Humongous Fungus Festival“ i byen Crystal Falls, Michigan, USA. (Humongous er et amerikansk slangudtryk dannet af huge og

monstrous). Det var uden for Crystal Falls, at man i 1992 for første gang ved DNA-analyser kunne dokumentere, at Køllestokket Honningssvamp (*Armillaria gallica*) over mange hektar i skoven i virkeligheden var ét stort individ (se Nature 356: 428-431; april 1992). Dengang blev fundet betragtet som verdens største og ældste levende organisme med et areal på 15 hektar og en alder på mindst 1500 år (se dog Vidste du... i Svampe 50: 54). Fundet vakte enorm opsigt, f.eks. ryddede The New York Times forsiden og CNN sendte et TV-hold der til med fly. Crystal Falls blev således centrum for verdenspressens opmærksomhed i flere uger, efter at artiklen var blevet trykt i Nature. Lige siden har bystyret hvert år afholdt en stor svampefestival i den anledning, og i år blev der i byens Runkle Lake Park bagt en næsten 10 kvadratmeter stor svampepizza (10 x 10 fod) til deltagerne. På byens spisesteder serveredes desuden svampeburgere, og der blev solgt en særlig „fungus fudge“, en slags sød kage med svampe (!?). Skulle nogen have lyst til at smage, vil succes'en blive gentaget på den næste „Humongous Fungus Festival“, der afholdes i Crystal Falls i dagene 10.-13. august 2006 (T.D. Volk: Inoculum 53(2): 4-8, april 2002; <http://www.crystalfalls.org/FUNGUS%20FEST.htm>; august 2005).

– at vi gennem 20 år har haft en europæisk kantarel-standard, populært kaldet „Codex Cantharelli“. Den kan man referere til, hvis man vil sælge sin kantarelhøst. Skal kantarellerne overholde kantarel-standard, må f.eks. højst 15% af dem være under 10 mm eller over 65 mm i diameter målt hen over „hatten“. Højst 2% af høsten må bestå af såkaldte „crushed fungi“, hvilket er finkelte frugtleger, der kan passere gennem en sigte med 15 mm store masker. Til gengæld må indtil 2% af høsten godt bestå af „seriously maggot damaged fungi“, dvs. frugtleger med fire ormehuller eller mere, men det er sjældent et problem med kantareller. Højst 1% af vægten må bestå af mineralske jordpartikler, og kun 0,3% af vægten må være organiske „urenheder“ som blade, grannåle eller for den sags skyld andre spiselige svampearter. Ønsker man at henvise til kantarel-standard ved salg af kantareller,

skal man huske at skrive „CODEX STAN 1-1985 (Rev. 1-1991) Codex Alimentarius Volume 1“ på emballagen, og så skal både svampens populære og videnskabelige navn nævnes. Den fulde kantarel-standard kan downloades f.eks. fra det finske Jord- og Skogsbruksministeriums hjemmeside (<http://www.mmm.fi/luonnontuote/codexkantarelli.pdf>; november 2005).

– at svampeplukning i skovene i det nordvestlige USA har udviklet sig til en vældig, kommerciel industri. Alene i staten Oregon sælges hvert år vilde svampe for måske op mod 100 millioner US\$. En enkelt svamegrossist, Tom May, har således omkring 500 svampeplukkere som faste leverandører, og han købte vilde svampe af dem i 2004 for 10,8 millioner US\$. Det er først og fremmest rørhatte, kantareller og morkler, der samles. I statsskovene må man til eget brug kun samle 1 gallon svampe (3,8 liter) pr. dag og højst 5 gallons på en sæson. Men svampene står tæt, og det er let at samle langt større mængder. Derfor kan man af State Forest Service købe et kommercielt „plukkekort“, der giver ret til ubegrænset svampeplukning i 5 dage for 20 US\$ eller i hele sæsonen for 50 US\$. Flere tusind amerikanere har således gjort svampeplukning til deres levevej. I oktober 2005 udbrød der imidlertid panik blandt svampeplukkerne i det vestlige USA. En miljøorganisation havde ved retten fået medhold i, at der var offentlig hørings- og indsigelsesret over for alle kommercielle projekter i statsskovene, og det fik State Forest Service til at provokere med at ville sende enhver udstedelse af svampeplukkekort i offentlig høring. Bøden for at plukke store mængder svampe uden plukkekort er 400 US\$, første gang man bliver snuppet, og op til 5000 US\$ samt eventuel fængselsstraf ved gentagne overtrædelser. Først efter 14 dages folkelig opstand og en dommerudtalelse om, at høringsretten kun gjaldt større skovrydninger og bevidste skovafbrændinger og slet ikke svampeplukning, kunne de kommercielle svampeplukkere ånde lettet op og samle ind igen. (D. Dietz: The Register-Guard (Eugene, Oregon): 12. og 21. oktober 2005; J. Nitson: Corvallis Gazette-Times (Corvallis, Oregon): 21. oktober 2005).

Svampenes navne

2. Danske navne (paddehatte)

Poul Printz

„Lad os kalde det Grønland.
Det vil lokke folk til, hvis
landet har et godt navn“

Erik den Røde

Ifølge sagaen var det, hvad Erik sagde, da han vadede i land i grødis til armhulerne på Grønlands vestkyst. Og folk tog ham på ordet. Sikke en karriere den mand ville kunne gøre i turistbranchen i vore dage.

Også for en svamp er det vigtigt med et godt navn. Et træffende og indbydende navn. Helst et navn der henviser til vigtige træk ved svampen, og som ikke kan forveksles med andre navne. Det er hårde krav, når man tænker på, at der vokser ca. 2000 arter af paddehatte i Danmark. De har dog alle samme generelle struktur med en hat og som regel en stok, og for lægmanden ser størstedelen nogenlunde ens ud. Det er derfor en virkelig bedrift, at over halvdelen har fået danske navne, der gennemgående er gode og rammende. I „Danske svampenavne“ medtages 1155 paddehatte, og ikke få arter er blevet navngivet siden dens udgivelse i 1993, så antallet af danske navne løber nok op til omkring 1300. Det er en meget fin dækning i forhold til de fleste andre lande. De fleste af de resterende arter er enten små og uanselige eller meget sjældne, og der er kun grund til at skabe navne til dem, hvis særlige forhold gør sig gældende.

Gamle navne

De mange danske navne er imidlertid af nyere data, for mens der eksisterer masser af ældgamle folkelige navne på blomsterplanter, har svampene i yderst ringe grad haft menigmands bevidgenhed. Mest har man holdt sig til helt almene benævnelser som skurrehat eller skårhat. I

1795 skriver Niels Blicher, Steen Steensen Blichers far, i sin berømte Topographie over Vium Præstekald. „Svamp-Arter ere her disse b) Shampioner (+ Skurhatte) både de spiselige og de giftige (Fluesvampe), hvilke sidste voxer hyp-pigen i skov og krat“.

Det er ikke ganske klart, hvad han forstår ved „de spiselige“, hvis det ikke er Shampioner. Nogenlunde på samme tid ser man rørsvampe omtalt, og man kender også kantareller, men stort mere hører man ikke om paddehattene før 1800-tallet.

Da der ikke fandtes folkelige svampenavne, blev det botanikernes opgave at fremskaffe dem. Tyskeren Georg Christian Oeder blev i 1752 kaldt til København som professor i botanik. Han fik ansvaret for udgivelsen af Flora Danica, der til abonnenternes mishag også omfattede en pæn portion svampe. Oeder havde egentlig fået pålæg om at finde ét navn til hver plante blandt de i landene brugte (thi Norges flora skulle medtages i værket), og var der ikke et folkeligt navn, skulle han opfinde et. For svampenes vedkommende gjorde han det dog så godt som ikke. Han brød sig i det hele taget ikke om navne, og her tænkes på slægtsnavne. Artsnavne anså han det for helt håbløst at give sig ud i. Hans begrundelse var den aldeles rigtige, at Linnés slægter var kunstige, så arterne i fremtiden ville komme til at vagabondere fra slægt til slægt – et synspunkt han ikke mindst for svampenes vedkommende har fået sørgeligt ret i. Hans tanke var, at man i stedet skulle betegne en plante med et nummer efter en illustration og beskrivelse i et anerkendt billedværk. Det er jo lige så konsekvent som umuligt. Tænk hvordan det ville føles, hvis man ved en svampedemonstration var henvist til at sige: „Og her har vi så nr. 42 fra J.E. Lange, og her er nr. 456 fra Vesterholt“.

Otto Friderich Müller, der overtog udgivelsen af Flora Danica fra Oeder, samlede svampe ved Frederiksdal nord for København. Herfra berømmer han „Rør-Svampens velsmagende Pilse“, altså Spiselig Rørhat, i et skrift fra 1763. Samme år fødtes for resten i Pau i Sydfrankrig Jean Baptiste Bernadotte, der senere som svensk konge Karl den 14. Johan gav navn til denne svamp – den herlige Karl-Johan.

Den gode O.F. Müller indfører også et par andre navne i et posthumt udgivet manuskript fra 1791, Perrykhatten for det vi i dag kalder Paryk-Blækhat og Pibekraven for *Amanita vaginata*. Egentlig er ganske godt navn med allusion til præstens plisserede krave, men det slog altså ikke an.

Rørhattene

Rørhattene danner en let genkendelig gruppe karakteriseret af rørlaget under hatten. Gruppen rummer mange gode spisesvampe, og arterne er gennemgående store – fra 5 cm og opefter. Der er omkring 70 arter i Danmark, og de har vist alle fået dansk navn. Det er navnekomiteens fortjeneste, at navnene – både for rørhatte og bladhatte – er systematiske og entydige, så man ikke som i andre lande har en række sideordnede navne, der veksler fra egn til egn og fra år til år.

Måske det vigtigste for et svampenavn er det, at det ikke ændres. De videnskabelige navnes evindelige skiften er et skræmmende eksempel. Derfor har navnekomiteen og Petersen & Vesterholt fastholdt, at det store flertal af rørhatte beholder ordet Rørhat som slægtsbetegnelse, selv om den nyere forskning placerer dem i forskellige slægter. Ved navngivningen af planter bruges det generelle princip, at artsbetegnelsen sættes foran. Er det et navneord, forbindes det med bindestreg, så det fx hedder Lærke-Rørhat, Rod-Rørhat og Djævle-Rørhat. Et tillægsord bruges uden bindestreg, så det hedder Bleg Rørhat, Skønfodet Rørhat og Brunstokket Rørhat. Der er skabt danske navne til de videnskabelige slægter som fx *Suillus*, *Slimrørhat* og *Leccinum*, Skælrørhat, men disse navne bruges kun om slægten og indgår ikke i artsnavnet.

En undtagelse danner meget fornuftigt de seks arter, der hver for sig er den eneste

repræsentant for deres slægt i Danmark. Her har man valgt at lade slægts- og artsnavnet være sammenfaldende. Det hedder altså Koglerørhat, Ellerørhat, Galderørhat, Stødrørhat, Sodrørhat og Peberørhat uden bindestreg. Det er en udmærket løsning, så må man blot håbe, at der ikke findes nye arter fra disse slægter i Danmark, for så kan det blive svært at finde et konsekvent navn til dem.

Alt i alt er navngivningen af rørhattene et eksempel til efterfølgelse, og jeg kan godt leve med, at tidligere brugte navne som Smør-Rørhat, Sortskællet Rørhat og Rustrød Rørhat er gledet ud. Kun et enkelt navn forekommer mig for kedsommeligt. Spiselig Rørhat er det intetsigende navn på den herlige svamp, som vi – desværre for sjældent – hilser som Karl Johan. Der er sådan set ikke noget formelt i vejen med navnet Spiselig Rørhat. Det er en direkte oversættelse af det latinske *Boletus edulis*, og om nogen svamp er spiselig, så er det den. Men denne spisesvampenes konge vil jeg nu være på fornavn med. Altså, på snarligt gensyn, Karl Johan.

Ridderhatte

En af de første gange jeg var på svampetur, forklarede lederen, at ridderhattene havde fået deres navn, fordi den bølget-opbrættede hat mindede om riddertidens hovedbeklædning. Det godtog jeg som de fleste andre, men senere har jeg tænkt på, at sådan så riddernes hatte aldeles ikke ud. I riddertiden gik man med baret eller en form for hue eller hjelm, hvis man da ikke var i panser og plade. Det, der foresvæver os, er nok renæssancetidens hat, som vi kender den fra De tre Musketerer og Gøngehøvdingen, så Musketerhat ville være et mere rammende navn.

I virkeligheden har henvisningen til ridder da heller ikke noget med svampens facon at gøre. Da Linné gav planterne navn, fandt han også navne til et lille antal svampe, og blandt disse var den art, som vi i dag kalder Ægte Ridderhat. Den var allerede i oldtiden særdeles værdsat som spisesvamp. Den var ridderstanden værdig på samme måde som Kejser-Fluesvampen var tilegnet kejseren. Derfor fik den tilnavnet „equestre“, som betyder „hvad der hører til riddere“. Linné gav den derfor navnet *Agari-*

cus equestre, og det gav anledning til det tyske Ritterling (lille ridder), hvorfra igen det danske Ridderhat stammer. Kun fordi vi i Danmark foretrækker at lade svampenavnene ende på -hat, er der sket denne forveksling med svampens facon.

Ridderhattene er for øvrigt et godt eksempel på, hvordan inspirationen til nye slægtsnavne opstår. I begyndelsen af 1900-tallet var videnskaben begyndt at splitte den store ridderhat-slægt op i mere naturlige grupper, og det blev efterhånden til hen mod en halv snes videnskabelige slægter. Da Morten Lange i 1961 arbejdede med udgivelsen af Illustreret Svampeflora på grundlag af faderens store Værk „Flora Agaricina Danica“, drøftede han med en række fagfæller, om man skulle indføre nye navne svarende til de nye slægter inden for ridderhattene. Det var specielt en lille gruppe, som ikke passede godt mellem de egentlige ridderhatte, og som havde fået slægtsnavnet *Tricholomopsis*. Lektor Erik Bille Hansen, som var en meget bredt kulturelt orienteret person, foreslog da navnet Væbnerhat efter middelalderens væbner, som jo var en slags ridderlærlinge. Væbnerhattene omfatter på dansk stadig tre arter, selv om Bredbladet Væbnerhat siden af videnskaben er flyttet til en anden slægt.

Da herved middelalderen grundigt var indført i svampeverdenen, gik man dristigt videre. En række arter blev til munkehatte, og de pågældende har da også munkekappernes grå og brune farver. Til gengæld har man måttet opgive tanken om en lighed med hovedbeklædning. Som bekendt gik munkene ikke med hat. Også Nonnehat blev det til, og for at afrunde middelalderens persongalleri skabtes Narrehat og Trolldhat, og Hekseringshat havde man i forvejen. Det er måske karakteristisk, at man kun interesserer sig for de højere stænder og overtroens skikkelser. Bondehat er det ikke blevet til, men der findes da en Stråhat.

Slægtsnavnene

Videnskaben har placeret de paddehatte, der findes i Danmark, i godt 100 slægter. Disse slægter har alle fået dansk navn, og de danske navngivere har fokuseret så ensidigt på svampens overdel, at 76 af dem har fået et navn, der ender på -hat, som Slørhat, Mælkehat og Ager-

hat. Kun i et enkelt tilfælde modificerede man til Gråhætte, og det blev senere ændret til Gråhat. Så er der otte, der ender på -svamp som Fluesvamp og Huesvamp, nogle stykker der ender på -blad som Gaffelblad og Vifteblad og endelig fire, der ender på -fod som Fnugfod og Børstefod. Sluttelig er der de gode gamle Champignon og Kantarel, som er af udenlandsk herkomst.

Det skal siges, at langt de fleste af slægtsnavnene er træffende og mundrette. Enkelte navne skiller sig dog ud som særligt vellykkede. Epaullehat er et fund i sin beskrivelse af svampens facon. Allerbedst er måske Slimslør, et navn som allerede optrådte hos Rostrup i 1925. Netop det tykke, slimede slør er overordentlig karakteristisk, og bemærk, at man har undladt at kalde den Slimslørhat, selv om det næsten er et dogme, at danske svampenavne skal ende på -hat. Dette -hat kunne også med fordel have været udeladt i en række andre slægter som Netblad, Savblad, Spidsknap, Lamelrør og Parasol for at nævne nogle, og fx svenskerne har på den måde formået at variere deres slægtsnavne betydelig mere end vi.

Artsnavne

Artsnavnene er den helt store udfordring for svampenavngivningen. I de store slægter drejer det sig om at karakterisere 50 eller flere arter ved et enkelt ord. Der er således mere end 80 skørhatte med danske navne, og der er nok omtrent lige så mange, der endnu ikke er navngivet på dansk. 116 slørhatte optræder i danske lister, men der er nok 2-3 gange flere arter i Danmark. Godt at man ikke nødvendigvis skal finde nye navne til alt det.

Hvad er det så, man vælger som artsbetegnelse? Ja, hvis vi tager skørhattene som eksempel, så er det hatfarven, man vælger som kendetegn for halvdelen eller 40 arter som Græsrøn Skørhat, Vinrød Skørhat eller Sol-Skørhat. 12 bruger lugt eller smag og otte voksested som kendetegn som Hummer-Skørhat, Galde-Skørhat og Birke-Skørhat.

Også i andre slægter er farven det foretrukne kendetegn. Det er ikke uden problemer. I en dansk monografi om mælkehatte forekommer således både en Violetbrun Mælkehat og en Brunviolet Mælkehat. Hvad er forskellen? I et af de gode gamle Anders And-hæfter af mesteren

Carl Barks kommer nevøerne glædestrålende hjem og siger, at de skal deltage i en grønspættekonkurrence. „Gælder det så om at være mest grøn eller mest spættet?“, spørger Anders, hvortil ungerne ikke har andet svar end „Meget morsomt, onkel Anders“. Det er vel også den bedste kommentar til de to mælkehattenavne. Jeg har spurgt forskellige, og ca. halvdelen mener, at en violetbrun svamp er mere brun end violet, mens resten mener det modsatte. Det er jo lidt uheldigt, så vi får trøste os med, at den ene af arterne endnu ikke er fundet i Danmark. En lille mundsmag på svampefarvernes mangfoldighed får vi i Peter Johansens svampeviser fra 1980. Den kan synges på melodien til Verdis arie „La donna e mobile“.

Spanskgrøn og rødmende,
horngrå og vinrød,
purpur, cinnober,
violet, rødbrun,
sorthvid og ferskengul,
okkergul, blodrød,
sodbrun og svovlgul,
rosenrød, græsrøn,
mælkevid, røggrå,
gyldengrå, broget,
lillagrå, brandgul,
:/ lysviolet :/:

En lille gruppe svampe bærer som artsbetegnelse et personnavn. Det er normalt direkte overtaget fra det videnskabelig latinske navn. Quélets Skørhat kommer således af *Russula queletii*, Langes Trævlhat af *Inocybe langei*, men man skal være godt bevandret i mykologien for at kunne gennemskue, at Langes Parasolhat, *Lepiota jacobii*, er opkaldt efter samme Jakob E. Lange. Hvorfor for resten ikke kalde den Jakobs Parasolhat? Også Satans Rørhat er en direkte oversættelse fra det latinske *Boletus satanas*. Den sidste herres adkomst til opkaldelsen ligger i svampens formodet særlig djævelske karakter, men hvordan man ellers gør sig fortjent til at få sit navn knyttet til en svamp, vil jeg komme tilbage til i en senere artikel om de latinske navne.

Hansens Blækhat lyder jo meget dansk, og den er da også beskrevet af Jacob E. Lange som *Coprinus hansenii*. (At det latinske navn senere er ændret til *Coprinus auricomus* er en anden

sag). I beskrivelsen skriver Lange udtrykkelig, at den er navngivet til ære for Carlsberg laboratoriets berømte gærforsker, Emil Christian Hansen, som mange vil huske fra fjernsynsserien „Bryggeren“. Måske har sidstnævnte fundet arten eller gjort Lange opmærksom på den.

En undtagelse blandt hædersnavnene er Jensens Vokshat efter postmester J.P. Jensen, som man kan læse om i Svampe 19. Dens latinske navn er *Hygrocybe ingrata*, så her er Jensens navn ikke med. Men Jensen har som den første fundet arten og gjort F.H. Møller opmærksom på dens eksistens. Møller har så sammen med Jensen nybeskrevet arten, og det er den eneste art, Jensen er med-autor til. Jeg har fået tilslutning til, at denne dygtige, men uhyre beskedne amatørmykolog hædres med et svampenavn.

Som det fremgår, er de fleste svampenavne ret stereotype, men af og til har en eller anden haft en virkelig heldig hånd. Som nu Porcelænschat, der i den grad er rammende, at man føler, at den ikke kan hedde andet, når man ser dens fugtigt-blanke hvidhed på en bøgegren. Eller Bestøvlet Fladhat, der har undgået at hedde det langt mindre fortællende Rodfiltet Fladhat. Og så er der Manddraber-Mælkehat, et herligt navn, selv om den måske nok ikke er så drabelig endda.

Ganske enkelte gange kan navnet være intet mindre end genialt. I lang tid har man kaldt en ret almindelig grå ridderhat, der især findes i bøgeskov for Stribet Ridderhat. Så fandt videnskaben ud af, at der i virkeligheden er to arter, hvoraf den ene findes i nåleskov. De ligner hinanden som to dråber vand, så hvad skulle den nye art hedde?

Nålestribet Ridderhat naturligvis!

Dette navn er så nær det optimale i navngivning, som man vel kan komme. Man glemmer aldrig, hvilken af de stribede arter, der vokser i nåleskov, og det er såre velgørende med det lille stänk af humor, der er knyttet til betegnelsen „nålestribet“. Men det ville aldrig gå i Sverige. I reglerne for navngivning af svenske svampe står der udtrykkelig, at man skal undgå navne, der kan virke „komiske“. Og nålestribet – altså påklædningen – er endda nok mere almindeligt i Sverige. Kedeligt at der ikke er en art, der hedder Høj Silkehat, og det kunne der såmænd godt være, nu hvor man har indført navnet Silkehat til arter af slægten *Leucoagaricus*. Den ville passe

Nålestribet Ridderhat er så nær det optimale i navngivning, som man vel kan komme. Foto Jan Vesterholt.

fint til det nålestribede.

Jeg glæder mig over spændende og tankevækkende svampenavne, men det kan også blive for udspekuleret. Vesterholt har skabt navnet Sirene-Slørhat for en formodet giftig, gul slørhat, men her overvurderer han nok folks klassiske dannelse. Den har fået navnet, fordi den som Sirenerne eller Seirenerne i den græske mytologi formodes at lokke folk i fordærv, men denne sammenhæng er fremmed for de fleste. Folk tror, at det drejer sig om en lighed med krigens og efterkrigstidens luftværnssirener, og ganske vist kan de godt ligne de store slørhatte, men det er altså ikke det, der er meningen. Lad den dog alligevel beholde navnet, for vigtigst af alt er det, at der ikke skiftes navn uden helt afgørende grunde. Derfor skal man heller ikke begynde at kalde den gode spisesvamp Klidhat for Kliddet Slørhat, blot fordi nye undersøgelser har vist, at den ikke repræsenterer en klar slægtsadskillelse fra slørhattene. Klidhatten skiller sig dog klart ud fra andre slørhatte ved sin tydelige ring og sin spiselighed, så det er synd også på dansk at henvise den til slørhattenes myriader.

Skal jeg pege på et yndlingsnavn blandt svampene, må det blive Tåge-Tragthat. Det er

mere end et navn. Det er en sanseoplevelse. Det fremkalder for tanken billedet af den sene efterårsskov, hvor tågerne har slået sig ned i under-skoven som magiske, næsten u håndgribelige klatter af tågens spindelvævsagtige karakter. Hvor sørgeligt, hvis en prosaisk navngiver havde kaldt den for Grå Tragthat, et navn som for øvrigt er tildelt en anden tragthat, *Clitocybe metachroa*.

Lad os med en stille tak til de mange opfindsomme navngivere endnu en gang glæde os over svampenavnenes poesi, stadig på melodien til „La donna e mobile“:

Elfenbens-Sneglehat,
Rødsprukken Rørhat,
Grædende Mørkhat,
Krumskællet Skælhat,
Bredbladet Væbnerhat,
Skarlagen Vokshat,
Gulbladet Trævlhat,
Sværtende Skørhat,
Skælstokket Rørhat,
Randknoldet Trævlhat,
Rød Ametysthat,
:/: Pælerodshat :/:

MykoMarathon 2005 – en årsstatus

Christian Lange

Nu har MykoMarathon – svampeforeningens registreringssystem – været aktiv i et år, og det må være på sin plads at gøre status.

Ideen med MykoMarathon er at starte en central platform hvor man kan indrapportere fund af svampe fra hele landet for på denne måde med tiden at opbygge en database over svampefund i Danmark, der eventuelt kunne bruges som grundlag for udbredelseskort i fremtiden. Samtidig var MykoMarathon med til at markere foreningens 100 års jubilæum.

Med 29.661 indrapporteringer af 2.840 arter fra 55 forskellige personer må det siges at have været en succes lige fra det første år, og det på trods af forskellige tekniske problemer med systemet. Meget udvikling er foregået hen ad vejen, efterhånden som problemerne blev opdaget af de flittige brugere. Her er det derfor på sin plads med en stor og dybfølt tak til alle de brugere, der klemte på og fik indtastet masser af data, selvom ikke alt kørte som smurt i olie. Mange har også bidraget med gode råd og erfaringer til udviklingen af systemet, også en stor tak til alle jer.

Et af de store problemer var, at vi simpelthen druknede i vores egen succes. Indrapporteringerne vältede ind i sådan et tempo, at vi i smagsdommergruppen slet ikke kunne følge med mht. at validere fundene. Vi havde forestillet os, at vi ville prøve at forholde os kritisk til fundene for på den måde at sikre en høj pålidelighed af oplysningerne – er det muligt, at den art virkelig er fundet i den landsdel, har finderens bestemt sit fund kritisk (mikroskoperet eksempelvis) hvis der er nærtstående arter, og den slags spørgsmål.

Men med de store mængder af fund, der blev indrapporteret, blev vi helt løbet over ende. Denne valideringsproces skal derfor på en eller anden måde ændres i fremtiden, ellers knækker vi halsen på det. Lidt skuffende er det, at vi indimellem oplever det som om man bare indrapporterer „revl og krat“ og så regner med, at vi validatorer er dem, der sorterer og vurderer, hvad det egentlig er man har fundet. Lidt mere omhu og selvkritik fra brugerne ser vi gerne! Selvom en svamp ligner den der er på billedet i svampebogen, kan det altså stadig være nødvendigt at mikroskopere den!

Det sjove ved at have data i databaser er, at man kan begynde at bruge dataoplysningerne! Allerede nu kan man udtrække flere sjove oplysninger af systemet. Se f.eks. søjlediagrammet på sider 48, der viser fordelingen af fund over året. Man ser tydeligt hvordan svampesæsonen faldt i 2005.

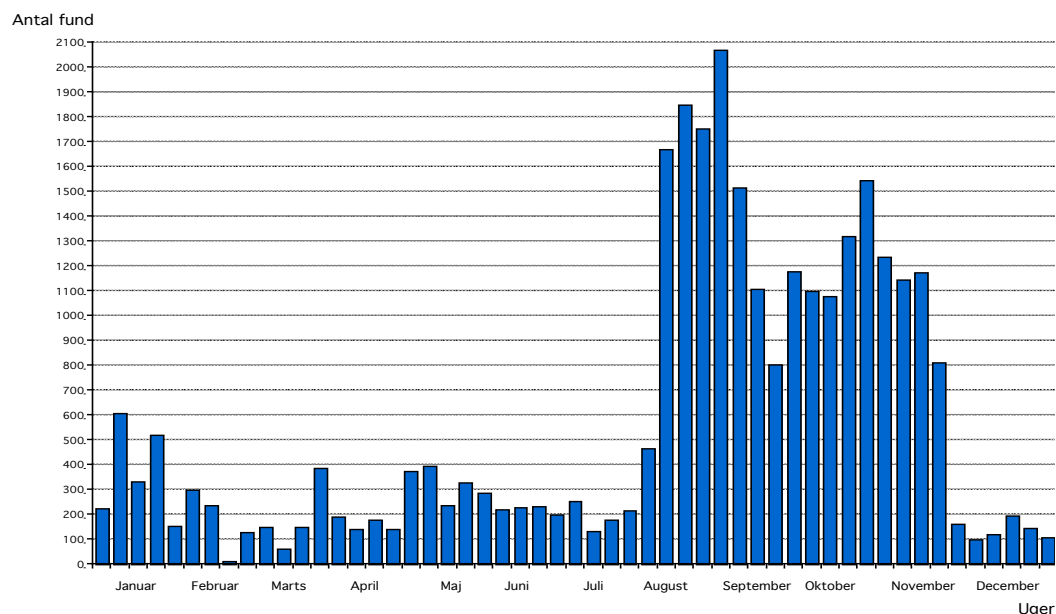
Søjlediagrammet på side 49 viser hvordan fundene er fordelt på personer. Denne fordeling er meget typisk for sådanne registreringsprojekter. I alt 55 personer har indrapporteret svampe til MykoMarathon i 2005, og man ser hele skalaen, fra folk der bidrager med nogle få oplysninger, til de personer der virkelig indtaster mange fund. De fem personer, der tastede flest fund ind, har indtastet 49% af alle fund! Den person, der fandt flest forskellige arter i 2005 (ikke overraskende Thomas Læssøe) fandt 1.386 arter – det er 49% af alle de arter, der blev indrapporteret! Fuglekiggerne har en klub 300 for dem der totalt har set over 300 arter i Dan-

Christian Lange, Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1123 København K; lange@jyde.dk

MykoMarathon 2005 – a status

A status of MykoMarathon, the online registration system of fungus records from Denmark is presented. 29,661 records of 2,840 species (including lichens) were entered by 55 collectors in 2005. The highest number of records from one collector was 4,555 and the highest number of species collected by one person was 1,386.

Some of the technical problems regarding the structure of the system are discussed and future plans presented. The registration system will continue under the name Svampefund („records of fungi“), on the adress: www.svampe.dk/svampefund.

Fordelingen af indrapporterede fund per uge igennem 2005. Sneen i uge 7 lagde en dæmper på aktiviteten i den uge. Hovedsæsonen begynde i august og sluttede først med frosten omkring starten af december.

De 10 mest indrapporterede arter i 2005

1. Tøndersvamp
2. Rødmende Fluesvamp
3. Broget Læderporesvamp
4. Knippe-Svovlhat
5. Almindelig Netbladhat
6. Sodfarvet Skærmhat
7. Sveden Sodporesvamp
8. Håret Lædersvamp
9. Flad Lakporesvamp
10. Okkergul Skørhat

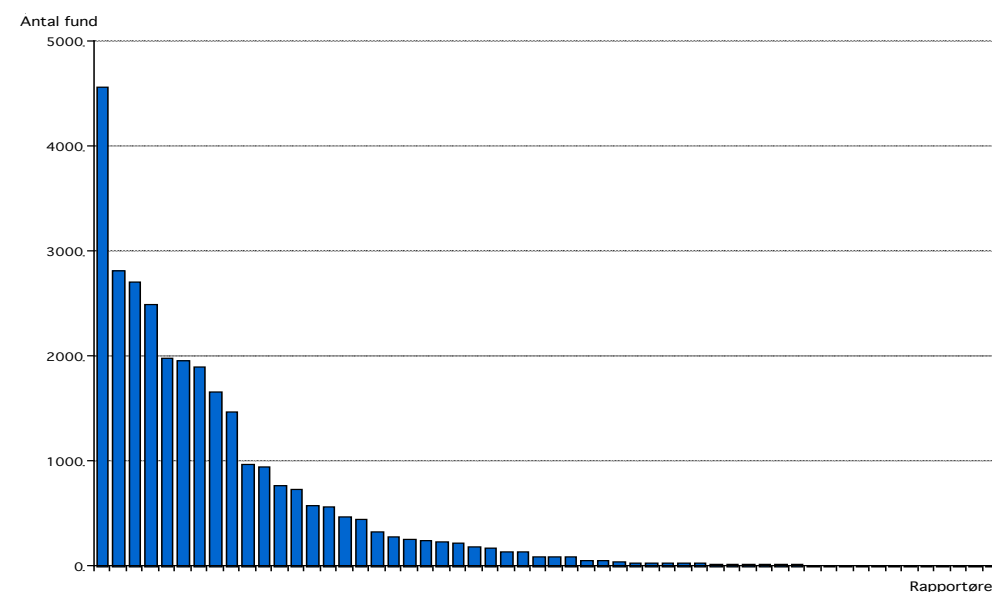
mark. Kyllinger! Vi svampefolk har nærmere brug for en klub 1000 – 1000 arter set på et enkelt år, forstås! Hermed et tillykke til vores to første „medlemmer“ af svampenes „klub 1000“: Thomas Læssøe (1.386 arter) og David Boertmann (1.054 arter). Der blev ved årets start udskrevet en konkurrence i forskellige kategorier,

De fem mest indrapporterede arter i første halvår af 2005

1. Broget Læderporesvamp
2. Tøndersvamp
3. Sveden Sodporesvamp
4. Almindelig Fløjlsfod
5. Håret Lædersvamp

og på hjemmesiden kan man læse mere om vindere og præmier.

Tabellen i venstre spalte viser hvilke 10 arter, der er blevet indrapporteret flest gange over hele året. Man ser, at det, logisk nok, er de almindelige og let genkendelige arter, der dominerer. Egentlig kunne man let tro, at de flerårige poresvampe, der kan ses og bestemmes hele året, ville dominere, men fem hatsvampe har mast sig ind: Rødmende Fluesvamp som nummer 2, Knippe-Svovlhat som nummer 4, Al-

Fordelingen af fund per rapportør. En helt typisk fordeling for sådanne registreringsprojekter. 55 personer har indrapporteret mindst ét fund.

mindelig Netbladhat som nummer 5, Sodfarvet Skærmhat som nummer 6 og Okkergul Skørhat som nummer 10. Ser man på fundene fra det første halvår for sig selv (se boks), ser man en tydelig forskel. I første halvår var topscoreren Broget Læderporesvamp, og fire ud af fem arter var let genkendelige svampe, der kan findes året rundt. Kun Fløjlsfod var den eneste egentlige vintersvamp på top fem listen.

Fremtiden?

MykoMarathon fortsætter, men fremover under navnet „Svampefund“. I 2006 kører databasen nu i version 2, hvor flere af problemerne gerne skulle være om ikke løst, så i hvert fald minimeret. Blandt andet skulle mange af de tidskrævende søgninger være blevet væsentlig hurtigere, således at hele systemet gerne skulle føles hurtigere.

Oplysningerne fra 2005 vil blive tilgængelige for søgning i en separat database, og med tiden vil de nytilkomne data blive læst over i denne database, så den kan danne grundlag for vores

viden om svampenes forekomst i Danmark. På sigt håber vi blandt andet at få rettet alle de gamle oplysninger fra „Mykonit“ til, så de også kan indgå i denne database.

Der vil stadig foregå en løbende udvikling af systemet, forhåbentlig uden de store problemer for brugerne. Efterhånden kommer der mere og mere styr på den database over svampenavne, der ligger bag Svampefund. Midt i sæsonen 2005 blev denne udskiftet med en udgave, hvor synonymer er inkluderet, dvs. hvis en svamp har fået et andet latinsk navn end det man søger på, bruger databasen automatisk det nye navn. Det skifte skabte virkelig seriøse problemer! Det viste sig at de oplysninger vores database var bygget på, som kom fra det engelske index fungorum (www.indexfungorum.org), indeholdt store mængder forkerte eller forvirrende synonymiseringer. Disse forkerte navne er efterhånden blevet luget væk, men der er stadig et stykke vej at gå før navnedatabasen er rimelig korrekt. Det er Thomas Læssøe, der er redaktør af denne database og koordinerer

Tøndersvamp (*Fomes fomentarius*) er med 230 fund den mest indberettede svamp i 2005. Foto Jens H. Petersen.

dette store arbejde.

Blandt udvidelsesønskerne er først og fremmest muligheden for at kunne indrapportere flere fund på én gang, på den måde at man har et databaseprogram på sin egen computer, hvor man så kan vælge at sende fundoplysninger til den centrale database. Det er en model, der er teknisk mulig, men ikke helt ukompliceret. Ligeledes arbejdes der på muligheden for at se udbredelseskort udarbejdet på basis af fundene i databasen. Denne mulighed bliver forhåbentlig tilgængelig i løbet af 2006.

En sidste udvidelse, der allerede er klar, er et forum, hvor man kan diskutere „Svampefund“-relaterede emner (og alle andre svampesager!). På adressen www.svampe.dk/svampeforum findes nu foreningens svampeforum, hvor alle er velkomne til at deltage!

Flest indberettede fund:

1. Henrik Mathiassen med 4555 fund
2. Benny T. Olsen med 2810 fund
3. David Boertmann med 2706 fund
4. Ole B. Lyshede med 2484 fund
5. Jens Mårbjerg med 1979 fund

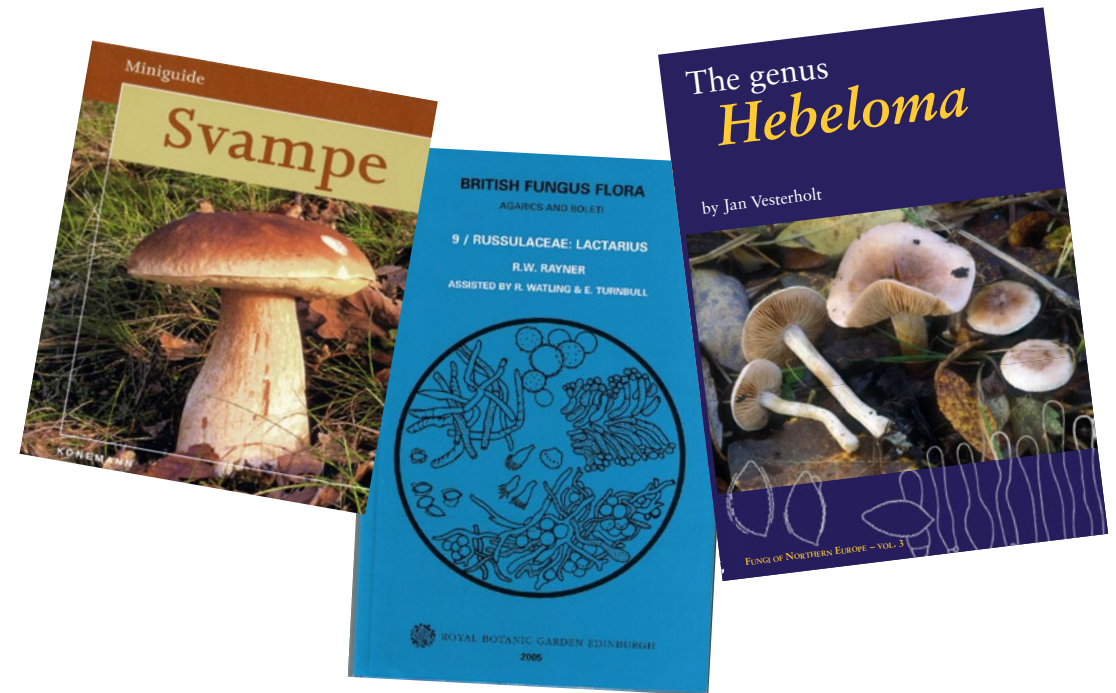
Flest indberettede arter:

1. Thomas Læssøe med 1386 arter
2. David Boertmann med 1054 arter
3. Henrik Mathiassen med 842 arter
4. Jan Vesterholt med 830 arter
5. Ole B. Lyshede med 731 arter

Flest førstefund af arter:

1. Thomas Læssøe med 720 arter
2. David Boertmann med 350 arter
3. Jan Vesterholt med 284 arter
4. Ole B. Lyshede med 199 arter
5. Benny T. Olsen med 150 arter

Anmeldelser

Jean-Marie Polese: Miniguide Svampe. – Köne-mann, 382 sider, 2005. 49 kr.

Det er ikke hvert år, at der kommer en svampebog på dansk med farvefotos af over 400 arter, trykt på godt papir i upåklagelig kvalitet over næsten lige så mange sider. Det er heller ikke hvert årti, at en sådan bog kan købes straks ved udgivelsen for bare 49 kr. Ikke desto mindre var det virkeligheden dette efterår hos i hvert fald én dansk supermarkedskæde – en af dem der handler med både mad, tøj, isenkram og bøger.

Bogen er udgivet af det tyske forlag Köne-mann, der har specialiseret sig i at oversætte rigt farveillustrerede „coffee-table books“ i storformat til alle europæiske sprog, få dem trykt i Østeuropa eller Fjernøsten i kæmpeoplæg, og dernæst sælge dem til spotpris. Denne bog er kun i lille håndbogsformat, 12 x 15 cm, men den minder alligevel om alle Könemanns andre bøger ved at være ganske blottet for nationalt særpræg.

Den er oversat fra fransk af Lise Jørgensen og John Graae. De er ikke svampeeksperter, så teksten er på ingen måde bearbejdet, men bærer i den grad præg af at være af fransk oprindelse. I den 15 sider lange indledning kan man f.eks. finde sprogløbsmønstre som: „Hvad

enten det drejer sig om familiens måltid eller har et kommercielt sigte, når indsamlingen af vilde svampe op på en tonnage langt over de dyrkede svampes...“. De femten sider er en fascinerende demonstration af, hvor udansk vort sprog kan skrives, når man bare oversætter slavisk.

Størstedelen af bogen består af den lange, fotoillustrerede artsgennemgang, og for nu at sige noget pænt må jeg komplimentere billederne. Jeg synes, de fleste er ganske udmærkede. Nogle er taget i rigelig voldsomt blitzlys, men de er alle skarpe, og frugtlegemerne er som regel friske og fine. Artsudvalget er typisk mellemeuropæisk, og der er ofret god plads på arter, man kan kigge langt efter herhjemme. Men da bogen jo fortrinsvis omfatter almindelige svampearter, kan man såmænd finde over 95% af dem i Danmark, så værre er det heller ikke.

Layoutet er lidt aparte. Øverst på hvert opslag står som overskrift med meget store versaler det latinske navn på en svampeorden, f.eks. TRICHOLOMATALES, men ikke et ord om, hvad den hedder på dansk. Ned over siderne er hver arts navn også skrevet med lutter store versaler på latin, og først neden under det latinske navn står det danske navn skrevet med mikroskrift.

Det har jeg aldrig set før i en populær svampeguide. For nørdede begyndere, der gerne vil lære de latinske navne og måske undervise deres børn i dem, må dette være dejligt, men for de 99% andre almindelige brugere må det da virke helt malplaceret.

Svampebeskrivelserne er meget kortfattede og er præget af en absolut ikke-fagmands oversættelse fra et andet sprog. Ribberne på undersiden af kantareller omtales konsekvent som „folder“, mens morklers hætte omtales som ribbet. Især voksestedbeskrivelserne er meget franske. Igen og igen kan man læse, at en art er almindelig i bjergegne (der findes åbenbart mange svampe i de franske bjerge), og det fremgår på ingen måde, om en art rent faktisk findes i Danmark. Sjældenhedsangivelserne er helt i skoven. Det er rent tilfældigt om de passer i Danmark.

Teksten er ikke alene ukritisk og ufagligt oversat, men virker ofte forunderligt naiv. At opremse fejl og unøjagtigheder ville kræve mange sider, så lad os bare konstatere, at den simpelt hen ikke fungerer. Hvis man alligevel ikke kan nære sig for at købe bogen – den er jo billig – så nøjes med at bruge billederne og kig på svampenavnene. Skulle man have lyst til lave svampedecoupage eller lade sine børn klippe og klistre, er her muligheden for at få over 400 små svampebilleder til ikke meget mere end 10 øre pr. stk.

Flemming Rune

Jan Vesterholt: The genus *Hebeloma*. – Fungi of Northern Europe – vol. 3. – The Danish Mycological Society, medlemspris hos Svampetryk 198 Kr. Svampeforeningen søsatte i 1995 en meget ambitiøs bogserie om Nordeuropas svampe (Fungi of Northern Europe). De to første bind var om meget spektakulære og populære svampe, nemlig vokshatte (1995) og mælkehatter (1998). Nu er det tredje bind udgivet, og denne gang om de mere – ja for nu at skrive det ligeud – ked-sommelige tåreblade (*Hebeloma*). Det er måske årsagen til at bindet kun foreligger på engelsk i modsætning til de to tidligere binds både danske og engelske udgaver?

Serien udmærker sig ved et højt teknisk, fagligt og kritisk niveau, og den henvender sig til mykologer ikke alene i Danmark og Europa, men hele verden. Dette skrevet ud fra egen erfaring, idet jeg har fået henvendelser om vokshattebogen fra så fjerne steder som Sydamerika, Australien, Canada og USA.

Tårebladene er en slægt af svampe som generelt bliver noget stedmoderligt behandlet, og kun få mykologer har kastet sig over denne slægt. En af disse er Jan Vesterholt, som i denne bog opsummerer mere end 20 års engagement i denne slægt. Den følger de to første binds opætning: En række indledende og grundige kapitler, hvor mere generelle emner behandles, efterfulgt af bestemmelsesnøgler, og derpå bogens hoveddel, nemlig artsbeskrivelserne. De sidste sider benyttes til en forteg-

nelse over det beskrevne og afbildede materiale og en forklaring af de anvendte farvebetegnelser. Jeg savner en liste over navne, som ikke er medtaget i bogen, mens tolkninger af farvetavler fra andre værker (som i vokshattebogen) nok er mindre relevant for denne slægt.

Forfatteren beskriver 45 arter af Tåreblad, som alle behandles på et (enkelte på to) opslag, som giver: En grundig tekst, et eller flere gode farvefotografier og tegninger af væsentlige mikrokarakterer (sporer og cystider). Teksten omfatter en indgående beskrivelse, makroskopisk som mikroskopisk, udbredelse og økologi og en diskussion af oplagte forvekslingsmuligheder og artsafgrænsningen.

En ny art, én ny varietet og tre nye sektioner beskrives, desuden overføres slægten *Hebelomina* til *Hebeloma* som en subsektion. Nogle af de arter som forfatteren tidligere har beskrevet som nye, nedlægges igen som værende synonymmer af tidligere beskrevne arter. I Danmarks Svampe – også skrevet af Jan Vesterholt, og som omtaler forbløffende mange tåreblade – er den videnskabelige betegnelse på Sortbrun Tåreblad *Hebeloma atrobrunneum* Vesterh., hvor den i nærværende bog hedder *H. nigellum* Bruchet. Det er hvad der sker, når man får mere erfaring med sine svampe.

Nøglerne benytter i høj grad mikroskopiske karakterer. Vigtige er sporestørrelse og -form, cystidernes form og sporenes reaktion med Melzers reagens. Sidstnævnte har jeg ikke set benyttet i denne slægt før og i det hele taget ikke blandt brunsporede slægter. Jeg har afprøvet nøglerne under MykoMarathons heftige indsamlingsindsats i efteråret 2005 og også fået navn på mange af de indsamlede tåreblade. Men alligevel er jeg i enkelte tilfælde vendt tilbage til metoden med at finde det mest vellignende billede og så se, om beskrivelsen nu også passede. Altså en metode, som mere svarer til at bruge en synoptisk nøgle. En sådan kunne nok med fordel have været medtaget. Jeg fik f.eks. ikke bestemt en meget talrig forekomst af en stor lys art på kalk i nåleskov. Men det kan være fordi det er den, der under *H. circinans* omtales som en formentlig ubeskrevet art. Men bortset fra det er der ikke tvivl om at det er blevet væsentligt lettere at få bestemt sine tåreblade med denne bog.

Artsbeskrivelserne og illustrationerne lever fint op til den standard de to første bind satte, og specielt synes jeg at fotografiernes farvegengivelse er blevet væsentligt bedre.

Jeg kender ikke meget til Tåreblad-litteraturen, men ved at se litteraturlisten igennem er der ikke tvivl om at denne bog må være den hidtil mest omfattende og gennemillustrerede om denne slægt. Jan Vesterholts bog vil få stor betydning for det fremtidige arbejde med tårebladene, ikke bare herhjemme og i Nordeuropa, men også på globalt plan.

David Boertmann

J. Holec: The genus *Gymnopilus* (Fungi, Agaricales) in the Czech Republic with respect to collections from other European countries. Acta Musei Nationalis Pragae, ser. B, Historia Naturalis 61(1-2): 1-52 (2005) (heftet). Kan bestilles igennem Myris Trade Company (myris@myris.cz) eller evt. direkte via forfatteren (jan.holec@nm.cz).

Dette er en klassisk revision af slægten Flammehat (*Gymnopilus*) som har været genstand for stor interesse fra en hel stribe mykologer spredt over den ganske verden de seneste år. De fleste studier har været i hvert fald delvist molekylært baserede, men dette arbejde tager som antydning udgangspunkt i de klassiske dyder. Et meget stort materiale er blevet undersøgt og gennemanalyseret. Resultatet er anerkendelsen af flg. arter i slægten med Mellem- og Nordeuropa som geografisk afgrænsning: Fibret Flammehat (*G. spectabilis*), *G. igniculus* (en lossepladsart), *G. bellulus* (i Norden kun i Norge?), *G. jossierandii* (= *G. subsphaerosporus* nom. inval.), Græs-Flammehat (*G. flavus* = *Flammula dactylidicola* J.E. Lange), Tørve-Flammehat (*G. fulgens*), *G. decipiens*, Kul-Flammehat (*G. odini*), Plettet Flammehat (*G. penetrans* = *G. hybridus* ss. Fries (non Sow.) = *sapineus* ss. Høiland, non sensu orig.), Filtet Flammehat (*G. sapineus* ss. Kühner & Romagnesi, Ludwig 2001 m.fl.) og Puklet Flammehat (*G. picreus*).

Seks af disse arter er illustreret med mere eller mindre udmærkede farvefotografier (seks stk. af Plettet Flammehat). Illustrationerne af Puklet Flammehat viser desværre ikke den lysende gule lamelfarve denne art typisk har. Alle arter er forsynet dels med tegnede illustrationer af mikrokaraktererne og dels med fotografier af samme. Forfatteren giver en udmærket oversigt over tidligere vigtige publikationer om slægten, fx Høilands 1990-afhandling og Bon & Roux's fra 2002, hvor der anvendes et snævert, og iflg. Holec dårligt underbygget artsbegreb, der førte til anerkendelsen af 24 arter!

Det bemærkes, at Holec vender tilbage til brugen af *G. spectabilis* for Fibret Flammehat som ellers mest går under det ældre navn *G. junonius*. Begge navne nyder beskyttelse ved at være brugt af Fries – sanktionerede, men Holec kender ikke det taxon Fries beskriver under navnet *Agaricus junonius* (en lille art med op til 5 cm bred og glat hat, en cylindrisk stok og enlig groende) og foretrækker at bruge det klart fortolkelige *G. spectabilis*. Et andet navneproblem udgøres af *G. sapineus*, som vi i Danmark har vænnet os til at bruge for Plettet Flammehat efter at Høiland havde revideret slægten med udgangspunkt i Norge. Dog anerkendes arten, formodentlig i Holec's forstand, i Danske Storsvampe. Høiland gjorde klart, at Fries' opfattelse af *G. sapineus* dækker over *G. penetrans*, hvilket Holec accepterer, men iflg. de fleste forfattere findes der to arter og ikke én. Den fildede art mangler så et gyldigt navn. Problemet kan løses ved enten at konservere begge navne med neoty-

per, der svarer til den påviste forskel, eller ved at bruge *G. sapineus* for den ikke fildede art med *G. penetrans* som synonym (Høilands løsning). Så skal der findes en „nyt“ navn til den fildede art. Der er p.t. ingen kandidater, så det bliver formodentlig nødvendigt at nybeskrive denne art. Holec kan ikke få sig selv til at tage stilling og bruger derfor navnet *G. sapineus* i en såkaldt „sensu-forstand“, altså i modstrid med den oprindelige beskrivelse. Han har sikkert ret i, at der er flere der bruger *G. sapineus* i den forkerte forstand end i den rigtige, og der kan derfor være forhold, der taler for konservering af *G. sapineus* i den mellemeuropæiske forstand. Han kunne jo også bare have fulgt Høiland og beskrevet *G. sapineus* ss. auct. som en ny art, og problemet ville måske på sigt være løst.

Lugt udgør et interessant aspekt i denne slægt, fx beskrives lugten hos Græs-Flammehat fra svagt frugt-agtig til sødligt vammel som hos Sødtduftende Tåreblad. I det østlige Rusland har jeg selv sammen med Henning Knudsen samlet en „Fibret Flammehat“ med en kraftig marcipanlugt som hos Pælerods-Tåreblad. Hos den normale Fibret Flammehat beskrives lugten som ubetydelig til aromatisk frugtartig. Også smagen opleves forskelligt af de involverede personer, men generelt er slægtens arter jo karakteriseret ved den meget bitre smag.

Visse arter, som anerkendes i nyere værker, stiller Holec sig kritisk overfor. Han mener fx at *G. stabilis* repræsenterer store former af Plettet Flammehat med et tydeligt slør. Selve slægtens type er heller ikke uden problemer. Holec følger Høiland og forsvarer den nyvalgte *G. picreus* som typen, da valget af den gamle type, *G. liquiritiae*, var foretaget mekanisk og i øvrigt er et meget svært fortolkeligt navn. Jeg har ikke fundet alvorlige fejl i denne eksemplariske afhandling, og den kan kun anbefales (en nødvendighed!) til den Flammehat-interesserende.

Thomas Læssøe

Rayner, R.W. assisteret af R. Watling og E. Turnbull: British Fungus Flora 9 / Russulaceae: Lactarius. Royal Botanic Garden Edinburgh, 2005. Pris 14 £, hos Royal Botanic Garden Edinburgh, http://www.rbge.org.uk/rbge/web/pub/cat.jsp#cat_8 British Fungus Flora er en efterhånden klassisk serie af bestemmelsesværker til storsvampe, redigeret fra Edinburgh i Skotland. Det første bind så dagens lys i 1970, og i 2005 er serien nået til bind nr. 9, dedikeret til mælkehatterne. Tidligere bind er anmeldt i Svampe 3, 6, 18, 19, 22 og 29. Serien har med britisk konservatisme bibeholdt en meget ensartet stil alle årene igennem. Hver art præsenteres med en lang og detaljeret beskrivelse baseret på forfatterens egne observationer. De fleste arter er tillige ledsaget af illustrationer der foreviger forskellige makroskopiske og mikroskopiske karakterer. Illustrationer

er samlet bag i bogen, hvor der også findes diverse lister der opsummerer arternes økologi samt forfatterens syn på bl.a. synonymer og tvivlsomme navne. Som en irriterende detalje har bogserien stædigt holdt fast på ikke at have et traditionelt indeks hvor de omtalte taxa er listet, som man normalt gør det i bestemmelsesværker. I stedet findes der blot en kort liste over behandlede arter foruden de allerede nævnte lister over synonymer mv. Det betyder at man skal bladde rundt i flere forskellige lister for at finde ud af hvor man kan finde omtale af en bestemt art eller et synonym som forfatteren har valgt ikke at behandle med eget oplag.

Mælkehattebindet behandler 64 arter som forfatteren anerkender fra Storbritannien. Til sammenligning omfatter bind 2 i Nordeuropas svampe 97 arter. Det lavere artsantal i den britiske bog skyldes især fraværet af en række boreale nåleskovsarter samt alpine arter i Storbritannien, og artsopfattelsen ligner i det store og hele hinanden i de to bøger. Et par „alternative“ arter er det dog blevet til: *Lactarius hyphoinflatus* og *L. mollis*, begge beskrevet fra Storbritannien inden for de seneste 50 år. Jeg er ret overbevist om at ingen af dem holder for en nærmere analyse. *L. mollis* omtales nærmere længere nede, mens *L. hyphoinflatus* efter alt at dømme er det samme som Sump-Mælkehat (*L. lacunarum*). Mærkeligt nok er Tørve-Mælkehat (*L. scoticus*), der, som navnet siger, er beskrevet fra Skotland, ikke behandlet. En kort note under Dunet Mælkehat konstaterer at arten ikke kendes fra moderne britiske indsamlinger – det er alt hvad det er blevet til. Man leder forgæves efter arten, der anerkendes i de fleste europæiske standardværker, i de forskellige arts- og synonymlister bag i bogen. En sådan behandling af en „britisk“ art må siges at være tynd, grænsende til det useriøse for en britisk funga! I øvrigt kan det bemærkes at den nye britiske checkliste angiver to fund af arten i Storbritannien, dels typen og dels en nyere indsamling fra 2003.

Ellers virker artsbehandlingen generelt fornuftig, selv om de økologiske og taksonomiske afsnit er meget kortfattede. Artsbeskrivelserne er meget detaljerede og går i dybden med karakterer der normalt ikke er i fokus inden for slægten. Ikke mindst er en lang række makrokemiske reaktioner beskrevet, og tætheden af cystider per mm² lamelflade er i mange tilfælde målt. Det er dog lidt uklart hvor stort et materiale der er undersøgt med fokus på disse karakterer, og det er derfor vanskeligt at vurdere hvor konstante og brugbare de er i praksis. Artsnøglerne virker grundigt bearbejdede, originale og brugbare og kan givet være et godt supplement til eksisterende nøgler. Stregtegningerne bag i bogen er af rimelig, men vekslende kvalitet. Sporettegningerne er dog lige lovlig skematiserede efter min smag. Listerne over økologiske præferencer er sjuskede og nærmer sig det ubrugelige. Fx nævnes Gran-Mælkehat som den eneste art at vokse under gran („with spruce“), mens

en anden underoverskrift nævner at Brunrød Mælkehat gror „with *Picea*“, hvilket jo betyder det samme! En del arter angives at gro på kalkholdig bund, hvilket passer fint med virkeligheden. Det går dog galt når kun to arter nævnes at vokse på henholdsvis ikke kalkholdig og sur bund. Det er der adskillige arter der gør! Oven i købet er de to nævnte arter, Frynse-Mælkehat og Gråbrun Mælkehat bestemt ikke typiske for hverken kalkfattig eller sur bund, men findes ifølge mine erfaringer normalt på udpræget basisk bund. Øjensynlig er en medhjælper uden viden om mælkehatte og økologi blevet bedt om at gennemgå artsbeskrivelserne for oplysninger om voksesteder, hvorefter listerne er opstillet. Dybt useriøst!

Det er tydeligt at mælkehattebindet har været adskillige år undervejs, og man kunne have ønsket at det var blevet færdiggjort for 10 år siden, før mælkehattebindet i Nordeuropas svampe og Bassos behandling af slægten i Europa i den italienske bogserie Fungi Europaei udkom i 1998-99. Begge værker er flittigt brugt i billedhenvisningerne, men der er ingen kritiske diskussioner af artsopfattelser og navnebrug, selvom Rayner i flere tilfælde har en anden opfattelse af nomenklatur og taksonomi end den der findes i de andre værker. Jeg har selv studeret typen af *L. mollis* og på den baggrund synonymiseret den med Rødbrun Mælkehat (*L. rufus*) i Nordeuropas svampe. Rayner opfatter den som en „god“ art, der oven i købet placeres i en anden undersektion end Rødbrun Mælkehat. Min synonymisering nævnes ikke i diskussionen under nogen af de to arter, der slet ikke sammenlignes i diskussionsafsnittene. Værket bidrager derfor ikke konstruktivt til en afklaring af om de to arter reelt er forskellige. Det samme er desværre tilfældet næsten alle andre steder hvor Rayner har sit eget syn på tingene. Det er derfor også vanskeligt at vurdere hvad det er for ræsonnementer der ligger til grund for de forskellige dispositioner, medmindre man er god til at læse mellem linierne. At Ræverød Mælkehat kaldes *L. britannicus* og ikke *L. fulvissimus* som i alle andre moderne værker, må fx tilskrives ærkebritisk konservatisme. Sjovt nok er konservatismen lagt på hylden i den nye britiske checkliste.

Mens flere af de tidlige bind repræsenterede væsentlige fremskridt inden for vanskelige svampegrupper, må man samlet konstatere at mælkehattebindet virker gammeldags og forældet, også på grund af sit layout. For den almindeligt interesserede amatør er værket ret svært tilgængeligt, samtidig med at det ikke bidrager med meget nyt i forhold til Nordeuropas svampe. Er man meget interesseret i mælkehatte eller makrokemiske reaktioner, kan værket dog anbefales, især på grund af de meget detaljerede og erfaringsbaserede beskrivelser – det kunne være spændende at få efterprøvet brugbarheden af de ovenfor omtalte karakterer som Rayner lægger vægt på.

Jacob Heilmann-Clausen

Usædvanlige danske svampefund

red. Jan Vesterholt

Obolarina dryophila, en ny og spændende dansk kernesvamp på Eg

Slægten *Obolarina* Pouzar blev oprettet i 1986 for arten *Nummularia dryophila* Tul. & C. Tul. (1863), som de berømte Tulasne-brødre havde beskrevet fra Paris-området. Pouzar genfandt som den første arten (Tjekket) og fandt den afvigende fra andre arter af *Nummularia* (som han henførte til *Biscogniauxia*) og oprettede derfor den nye slægt. Siden er arten genopdaget i Frankrig på Pau-egnen længere sydpå end det oprindelige fund (Candoussau & Rogers 1990), og for ret nylig også i Sverige (Nordén & Sunhede 2001). Alle fund er gjort på egearter (*Quercus*). Førnævnte fik arten i kultur og fandt en anamorf, der minder om dem man finder hos stødsvampfamilien, men dog lidt afvigende, og de foreslog at den kunne henføres til formslægten *Rhinocladiella*. De konkluderede, at svampen kunne anses for at være et reduceret medlem af stødsvampfamilien parallelt med nogle andre slægter, der også har mistet evnen til at skyde sporerne ud. Og det kan jeg kun tilslutte mig.

Selv har jeg ledt efter den i årevis både her og i udlandet, og det var først sidste år det lykkedes, nemlig under en workshop i Blekinge, hvor det var dagens første fund på en tyk, nedfalden egegren. I

år tog jeg til Skejten på Lolland, ikke for specielt at lede efter *Obolarina*, men for at finde nogle af de spændende mykorrhizasvampe, som gror under de gamle fritstående ege. Det kneb dog med jordboende svampe, og jeg koncentrerede mig i stedet om dødt ved. Længst mod sydøst i den lille bevoksning fandt jeg en meget lang og tyk, nyfaldet egegren med fastsiddende bark, vel på en 10-30 cm's tykkelse og 4-5 meters længde. Under grenen i det meste af længden var der store tydelige klatrer af hvad der bedst kan beskrives som beg, og jeg var straks klar over mit held. Under barken kunne anes et tyndt, men til tider langt og smalt, uanseeligt stroma, som netop karakteriserer *Obolarina*, som lever et meget skjult liv indtil de begsorte sporer presses ud gennem sprækker i barken.

Den efterfølgende mikroskopering viste de karakteristiske brune sporer med en mere eller mindre spiralsnoet spirefure og en ascustop uden den prop, der ellers normalt er til stede hos stødsvampfamilien. Og også selve sækkens facon er afvigende ved at være opsvulmet og ikke snævert cylindrisk og uden en lang stilk. Sporerne placeres lidt variabel fra overlappende en-rækket til decideret to-rækket. Alt i alt karakterer, der tyder på passiv frem for aktiv sporespredning.

Thomas Læssøe, Biologisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1353 København K; thomasl@bi.ku.dk
Jens H. Petersen, Afdeling for Systematisk Botanik, Aarhus Universitet, Nordre Ringgade, 8000 Århus C; jens.h.petersen@biology.au.dk; www.mycokoy.com
Lise Samsø, Skørringvej 6, 8464 Galten; lsams@vip.cybercity.dk
Jan Vesterholt, Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1123 København K; myco@vip.cybercity.dk

Notes on rare fungi collected in Denmark

Obolarina dryophila is here recorded for the first time from Denmark after many years of searching in old oak stands. It was found in a very sun exposed site, where many rare and southern fungi occur, including *Xerula pudens* and *Russula seperiina*. It is also reported from Blekinge (Sweden).

Dacrymyces ovisporus has been found for the first time in Denmark, on a *Pinus* branch near Silkeborg in Central Jutland.

The species *Agaricus bohusii* is reported for the first time from Denmark. It was first found on the Århus churchyard „Nordre Kirkegård“ in 1998, and has been seen in the area several times since then, forming fairy rings and breaking through the soil in clusters of closed caps with pointed scales. It seems very close to *Agaricus subperonatus/vaporarius* and is known from The Netherlands (Nauta 2001), England (Legon & Henrici 2005), Germany (Specht 2005) and southern and western Europe.

Lactarius zonarius has been found for the first time in Denmark in Eastern Jutland. Earlier reports of the species have been *L. evosmus*.

Obolarina dryophila, TL-12302. Foto Thomas Læssøe.

Arten er ikke kendt fra England, og jeg forestiller mig at den er en varmeelskende, kontinental art, som både kræver det rigtige mikro- og makroklima og ege af en anseelig alder. I følge Pouzar kan arten både sporulere på stående stammer og på endnu helt friske faldne grene. Pouzar anser arten for at være parasitisk, men med lav frekvens i alle undersøgte områder, hvor den forekommer. De svenske erfaringer synes at stemme godt overens med Pouzars. De rapporterer arten fra både åbne og mere lukkede skove. Mit fund fra Blekinge var et lysåbent sted a la det fra Skejten. Svenskerne fremkommer også med den mulighed, at arten er en konkurrencesvag endofyt og ikke en parasit som foreslået af Pouzar. I modsætning til Pouzar bringer den svenske artikel glimrende illustrationer.

MATERIALE: DANMARK: LFM: Lolland, Fuglsang Gods, Skejten, på egegren (*Quercus*), 31.7.2005, TL-12302 (C). – SVERIGE: BLEKINGE: Sölvesborg, Siessjö, på egegren (*Quercus*), 29.5.2004, TL-11279 (C).

Thomas Læssøe

Ægsporet Tåresvamp (*Dacrymyces ovisporus*) fundet i Danmark

Den 11. december 2005 tog Vagn og jeg en lille tur hen til Silkeborg Nordskov. Efter en uge med frost forventede vi ikke at finde noget som helst, men det viste sig at der alligevel var svampe fremme (ca. 30 arter), deriblandt en Tåresvamp på Fyr i færd med at mase sig frem under barken på en tynd gren. Egentlig så den ud som Almindelig Tåresvamp (*Dacrymyces stillatus*), så på andre tider af året var den næppe kommet med hjem. Det var først i mikroskopet jeg så, at det ikke kunne passe. *Dacrymyces ovisporus* Bref. er, som navnet antyder, kendetegnet ved at have runde til ægformede sporer i modsætning til andre tåresvampe der har cylindriske til allantoide (pølseformede) sporer. Makroskopisk skal man i felten være opmærksom på, at det er fyr man står med. Svampen har en meget kort stilk, der er orange modsat det gule hoved, men der skal lup til for at se det. Hymeniet på oversiden danner en skarp kant til undersiden. Et godt feltkendetegn er at veddet under svampen

Ægsporet Tåresvamp (*Dacrymyces ovisporus*), LS05-49-464. Foto Lise Samsø.

er farvet tydeligt gult.

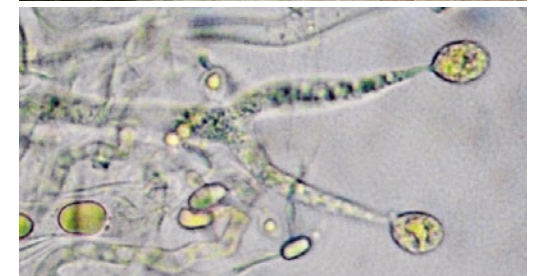
Dacrymyces ovisporus er ikke tidligere fundet i Danmark, således er den hverken inkluderet hos Mathiesen (1991) i hans behandling af de danske tåresvampe eller angivet fra Danmark i Nordic Macromycetes (Hansen & Knudsen 1997).

MATERIALE: Ø-JYLL.: Silkeborg Nordskov, på Fyr (*Pinus*), 11.12.2005, L. Samsø (LS05-49-464)(C).

Lise Samsø

Krumskællet Champignon (*Agaricus bohusii*) – en ny art for Danmark

I mere end 15 år har undertegnede – suppleret af andre østjyske mykologer – hvert efterår afholdt et svampebestemmelseskursus for studerende på Aarhus Universitet. Tilbage i 1998 var Christian Lange min kollega, og vi havde sammen en interesse i champignoner, som vi havde skrevet om allerede i 1993 (Petersen & Lange 1993). Stor var vores forbløffelse da vore studerende dukkede op med hele kurvfulde af en vildt udseende champignon

Gulfarvet ved fra Ægsporet Tåresvamp (*Dacrymyces ovisporus*) og basidie med sporer, LS05-49-464. Fotos Lise Samsø.

fra Århus-kirkegården „Nordre Kirkegård“ – en lokalitet vi havde benyttet til ekskursioner i årevis, og som vi mente at kende ud og ind. Svampene var store, brune og skællede. De lignede Knippe-Champignon (*Agaricus subperonatus/vaporarius*), men havde oprette, krumme skæl som Krumskællet Skælhat (*Pholiota squamosa*). Et hurtigt opslag i Capelli (1984) gav resultat: Arten hed *Agaricus bohusii* M. Bon beskrevet så sent som 1981 (og så en ekstra gang i 1982 under navnet *A. caespitipes* Hlaváček).

Krumskællet Champignon danner knipper af store frugtleger med 70-220 mm brede, hvælvede hatte og lange, tilspidsede og rodslående, 1,3-3 cm tykke stokke. Ligesom hos Knippe-Champignon udvikler frugtlegerne sig under jorden, hvorfra de bryder frem som bundter af lukkede frugtleger, der kan skubbe jorden op i små skud inden de bryder igennem. Hatten er brun og sprækker hurtigt op i mange små, spidse, strittende, brune skæl på en lysere baggrund. Stokken er lysere end hatten og har en relativt tyk, hængende ring. Kødets farve er hvidlig, men bliver hurtigt rødt og gulligt ved gennemskæring. Lugten er svag og ikke specielt behagelig, smagen mild. Jeg har ikke prøvespist arten, men forventer at den som Knippe-Champignon er ret uinteressant som spisesvamp.

I mikroskopet er arten en ganske gennemsnitlig champignon med middelstore sporer (5,5-7 x 4,5-6 µm) og små, cylindriske cystider.

Nogle forfattere, fx Nauta (2001), skiller Krumskællet Champignon fra Knippe-Champignon på voksemåden. Krumskællet Champignon er udpræget knippevoksende med rodslående bundter af tilspidsede stokke (den har samme statur som Ægte Honningsvamp), medens Knippe-Champignon vokser i småknipper (typisk 1-6 frugtleger sammen) og kan have både tilspidset og kølleformet stok. Det forekommer mig dog at være meget lettere at kende arterne på hatskællene, der er tiltrykte hos Knippe-Champignon, mens de jo er oprette hos Krumskællet Champignon.

Jeg har siden 1998 set svampen masser af gange. Den vokser med talrige mycelier (ofte som hekseringe) i en flere hundrede meter lang græsstribe i nordvestenden af kirkegården ud mod Larsen-Ledets Gade. Frugtlegerne bliver oftest slået af plæneklipperen inden de når at folde sig ud. Da vi fandt arten i 1998, voksede den allerede i en 6 m

bred heksering, så den havde mindst været der i 5-10 år inden da – og sikkert meget længere. Siden har vi også fundet den i parken ved Kommune-hospitalet (100-200 m borte), hvorfra de fotograferede individer stammer. Arten er endvidere fundet på den københavnske Vestre Kirkegård af både Henning Knudsen og Thomas Læssøe i henholdsvis 1993 og 1999. Fra vore nabolande er den i hvert fald kendt fra Holland, Tyskland og England (Nauta 2001, Specht 2005, Legon & Henrici 2005).

MATERIALE: Ø-JYLL.: Nordre Kirkegård, Århus, i græs-rabat, C. Lange & Jens H. Petersen, 9.9.1998, JHP-98.076; J.H. Petersen, 3.9.2001, JHP-01.106; J.H. Petersen, 8.8.2005, JHP-05.121; J.H. Petersen, 17.9.2005, JHP-05.166; Parken ved Århus Kommunehospital, J.H. Petersen, 29.8.2005, JHP-05.194 (C) – Ø-SJÆLL.: Over for Vestre Fængsel lige uden for Vestre Kirkegård (København), Thomas Læssøe, 8.9.1999, TL-5577/C 45909 (C).

Jens H. Petersen

Zoneret Mælkehat (*Lactarius zonarius*) fundet i Danmark

Lactarius zonarius (Bull.) Fr. er tidligere angivet fra Danmark, bl.a. i Nordic Macromycetes (Hansen & Knudsen 1992), men angivelserne har været baseret på fund af Bæltet Mælkehat (*Lactarius evosmus*), som den tidligere har været sammenblandet med. De to arter har meget til fælles, bl.a. de ret store frugtleger, den slimede, mere eller mindre ringbæltede hat, den hvide, uforanderlige mælk og forekomsten under løvtræer. Bæltet Mælkehat har glat hatrand som ung, den mangler gruber på stokken, og den vokser under popler, sjældnere Pil eller Eg. Til forskel fra dette har Zoneret Mælkehat en dunet hatrand som ung, den har ofte grubet stok, og den er knyttet alene til eg. Andre forskelle ligger i pleuromakrocystidernes længde og i lugten, som ofte er æbleagtig hos Bæltet Mælkehat. Brændende Mælkehat (*L. acerimus*) ligner, men har kort stok, anastomoserende lameller, 2-sporede basidier og meget store sporer. For yderligere skillekarakterer, se Heilmann-Clausen m.fl. (1998).

Zoneret Mælkehat blev fundet i Elbæk Skov på nordsiden af Horsens Fjord, langs stien der løber parallelt med kysten, og som er opstået efter en nedlagt jernbane. Kystlinien er kalkholdigt ler med stor bølge og ege, og den er meget rig på

Et stort knippe af Krumskællet Champignon (*Agaricus bohusii*) (JHP-05.194). Bemærk de spidse, krumme skæl og den rodslående stok. Alle fotos Jens H. Petersen.

Nærbillede af de krumme skæl (JHP-05.121).

Kødets gule og røde farveskift (JHP-05.194).

Zoneret Mælkehat (*Lactarius zonarius*), JV05-350. Foto Jan Vesterholt.

sjældne mykorrhizadannere, bl.a. knoldslørhatte, rørhatte og ridderhatte. Tæt på voksestedet for Zoneret Mælkehat står således både Stor Ridderhat (*Tricholoma acerbum*), Krydret Slørhat (*Cortinarius odoratus*), Elastisk Slørhat (*Cortinarius camptoros*) og knoldslørhatten *Cortinarius xanthochlorus*.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Elbæk Skov ved Horsens Fjord, under Eg (*Quercus*) og Bøg (*Fagus*), 15.8.2005, J. Vesterholt, JV05-350 (C).

Jan Vesterholt

Litteratur

Capelli, A. 1984. Fungi Europaei 1. Agaricus L.: Fr. ss. Karsten (Psalliota Fr.) – Saronno, 1-560.
Hansen, L. & H. Knudsen (red.) 1992. Nordic Macromycetes. Vol. 2. Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales. – Nordsvamp, Copenhagen.
- & - 1997. Nordic Macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, Ahylophoroid and Gasteromycetoid basidio-

mycetes. – Nordsvamp., Copenhagen.
Heilmann-Clausen, J., A. Verbeken & J. Vesterholt 1998. Mælkehatte. Nordeuropas svampe. Bind 2. – Svampetryk.
Legon, N.W. & A. Henrici 2005 (med P.J. Roberts, B.M. Spooner & R. Watling). Checklist of the British & Irish Basidiomycota. – Royal Botanic Gardens, Kew, 1-517.
Mathiesen, H. 1991. Slægten Tåresvamp (*Dacrymyces*) i Danmark. – Svampe 23: 46-61.
Specht, P. 2005. Schuppige Egerlinge – Zwei gut zu trennende Arten (*A. bohuii*, *A. vaporarius*). – Der Tintling 10(3): 40-44.
Nordén, B. & S. Sunhede 2001. Ekbarkdyne (*Obolarina dryophila*) – en doidis med interessant ekologi. Svensk Bot. Tidskr. 95: 331-337.
Petersen J.H. & Lange, C. 1993. De danske karbolcham-pioner. – Svampe 28: 11-22.
Pouzar, Z. 1986. A key and conspectus of Central European species of *Biscogniauxia* and *Obolarina* (Pyrenomycetes). Ceska Mykol. 40: 1-10.
Nauta, M.M. 2001. I Noordeloos, M.E., Th. W. Kuyper & E.C. Vellinga – Flora Agaricina Neerlandica vol. 5: 23-61 (Agaricus).

Landsdelsrapporter

Region Nordjylland

Foråret startede med de traditionelle morkelture til de kendte områder, hvor vi normalt kan finde morkler og vårmusseroner, det ene sted var der mange vårmusseroner og ingen morkler, det andet sted var der en del morkler og lidt vårmusseroner. Der er mange områder i kommunens parker, hvor der kan findes morkler, bl.a. Kildeparken lige ved siden af banegården. Der var en tur deltager, som fortalte, at han kendte en togfører fra Randers, der gik ture i parken i sin ventetid og fandt en masse fine morkler.

I sommerperioden var der efter forlydende en del kantareller rundt omkring i Vendsyssel.

Sidst i august måned var vi på den første efterårstur til Svinkløv Klitplantage, vi fandt nogle få eksemplarer af flere forskellige typer svampe.

September måned startede med en tur til Frederikshavn, hvor Annegrete Eriksen ledte os en tur igennem Gærum Hede. Det er altid spændende at besøge dette område, da der er mange specielle svampearter. De almindelige spisesvampe blev repræsenteret ved nogle enkelte eksemplarer.

Det gennemgående indtryk fra svampeturene var, at der var mange forskellige arter af svampe, men ikke den store mængde af det vi betragter som gode spisesvampe. Regnen i oktober rettede lidt på det magre resultat på svampeturene.

Svampeåret som helhed må betegnes som under middel med hensyn til at finde de gode spisesvampe, hvorimod antallet af svampearter var på et normalt niveau sammenlignet med resultaterne fra tidligere år.

Vores stand på Blomstermessen i Frederikshavn i juni måned var meget velbesøgt trods det voldsomme regnvejr. Der var rigtig mange som var interesseret i at deltage i vores svampetur, og de fik udleveret vores folder og girokort med oplysning om, at de som medlem ville få tilsendt vores turprogram for efteråret.

I region Nordjylland er der mange af kommunernes naturvejledere, der arrangerer svampetur. Hvis ikke vi har en tur i dit område, så se i en af de foldere som kommunerne laver over deres arrangementer, så kan du måske finde en tur i dit

område, som passer dig.

Naturcentret „Vildmosegård“ i Lille Vildmose er ved at opføre et helt nyt naturcenter, og det bliver indviet af prins Joachim den 6. april 2006. Samme sted er Naturvejleder Thorkild Lund ved at arrangere en svampeweekend den 23.-24. september 2006. Der vil være flere aktiviteter i forbindelse med arrangementet: der vil blive indsamlet svampe til en udstilling, Ole Fåborg har lovet at tilberede nogle svampe, så de besøgende kan få smagsprøver på nogle forskellige typer svampe, og der vil blive lavet svampetur med udgangspunkt fra Naturcentret. Turene vil slutte med, at deltagerne får en forklaring om de svampe, der er fundet på turen.

Henning Christensen

Østjysk lokalafdeling

Så gik der endnu et år i den østjyske lokalafdeling. Udbuddet af ture og andre arrangementer har været i det sædvanlige leje, og der har været god tilslutning til mandagsarrangementerne og de større arrangementer.

Ved forårsmødet i marts var temaet svampene i Mols Bjerge Nationalpark, og foredragsholderne fik en fin og livlig diskussion i gang.

Foråret gik med planlægningstur til Odderholm og morkelmesterskab den 2. maj hvor der både var store Spiselig Morkel fra Djursland, et

Der blev lavet suppe til alle i forbindelse med svampeudstillingen på Ørnereden. Foto Jan Vesterholt.

par store Kegle-Morkel fra turen til Skærven og diverse Vårmusseroner fra Vestre Kirkegård og andre steder i Århus. Der blev pralet og vist frem som det hører sig til ved et godt mesterskab.

Sommeren gik, og i sidste uge af august var der weekendtur til Als. Det var en god og succesrig tur med 19 deltagere og mange svampe. Hvis du skulle få lyst til at deltage næste gang, så har Bodil og Kristian lovet at arrangere næste tur i 2007!

Vi begyndte efterårssæsonen med mandagsaftener og begynderkursus sidste mandag i august, og herefter var det nærmest en ørkenvandring. Alligevel kom Flemming V. Larsen med kurvene fulde fra sine steder i Århuskoven til mandagsaftenerne, mens andre sad og sukkede, så alt i alt var der som regel et rimelig udvalg at studere og snakke om. Begynderkurset kunne mønstre 19 interesserede deltagere, mens der ikke var tilslutning til at afholde fortsætterkursus.

Årets hovedbegivenhed var som sædvanlig Svampedagen på Naturcenter Ørnereden den 18. september. Igen i år ramte arrangementet ned i en periode efter lang tids tørke i det meste af Jylland, men alligevel lykkedes det at få en flot udstilling med 219 forskellige arter takket være alle vores ihærdige indsamlere fra lokalforeningen.

Som noget nyt blev der tilberedt og serveret svampesuppe i løbet af dagen, og det var noget der rigtig faldt i de besøgendes smag. Da der ikke var overflod af friske spisesvampe, blev der suppleret op med medbragte tørrede svampe. Arrangementet var velbesøgt, og mange århusianere trodsede det sure efterårsvejr for at få oplevelser med svampe.

Vi afsluttede året med et hyggeligt og godt besøgt julemøde, hvor vi fik set flotte svampebilleder (bl.a. flere versioner af det klassiske motiv af Porcelænschat), fik snuset lidt til Lises oplevelser ved svampefarvesymposiet og Jens H. Petersens oplevelser fra jubilæet i Botanisk Have.

Alt i alt et godt og begivenhedsrigt år. Vi mangler bare noget mere gejst, og lyst til at bestemme svampe og lære nyt. Hvad mon der skal til for at vække den? Et brag af en sæson, nogle svampegale entusiaster eller? Vi må se hvad 2006 kan bringe.

Pia Boisen Hansen

Fyn - Pahati

Aktiviteterne på Fyn har i det forgangne år været på usædvanligt lavt blus. Adskillige af vores

ekskursioner blev aflyst pga. manglende tilslutning, men det tørre klima har sikkert spillet en væsentlig rolle.

Af de gennemførte ekskursioner lagde vi ud med Lundsgård ved Kerteminde den 7. maj, hvor der blev fundet nogle vårmusseroner og ganske få morkler. I øvrigt var morkelsæsonen ekstremt dårlig på Fyn. Mange af de gode lokaliteter gav kun få eller slet ingen.

I juli og starten af august faldt der nogle meget spredte byger, hvilket resulterede i store lokale forskelle i svampenes vækst. Lykkesholm ved Gislev gav næsten intet. Dagen efter havde jeg en ekskursion for Naturhistorisk Forening ved Gals Klint, hvor der blev fundet pænt med svampe, både i mængde og artsantal. Ud over de almindelige arter så jeg for første gang Stor Kam-Fluesvamp (*Amanita ceciliae*) på denne lokalitet.

Den 13. september havde naturvejleder Leif Sørensen arrangeret et foredrag med Jimmie Høier og Lykke Hjort Mikkelsen om emnet „svampe på biller“, det foregik på Trente Mølle. Som mange ved, har de haft en artikel i Svampe 51 om emnet, men her blev det uddybet lidt mere, og der var lejlighed til at stille spørgsmål og kigge i stereolup og mikroskop. Mange som ellers ikke interesserer sig for småtingsafdelingen, blev faktisk grebet af det.

Den 23.-25. september havde vi en weekendtur til Öland i det sydøstlige Sverige. Öland ligger i et nedbørsfattigt område og var i den grad ramt af tørke. Øen er domineret af kalkholdig undergrund og kunne have budt på mange spændende arter, men det var ekstremt småt. Et af de få ophidsende fund var Børstepigsvamp (*Creolophus cirrhatus*), som ingen af os vist havde set før. Der blev fundet betydeligt mere på Sveriges fastland under transporten frem og tilbage. Visse steder var der pæne mængder af rør-, skør- og slørhatte m.v., og det gav også lidt til gryderne derhjemme.

Den 16. oktober var vi inviteret til at deltage i en ekskursion til Rødme Svinehaver på Sydlyn, Arrangeret af Botanisk Forening med Henrik Tranberg som leder. Overdrevsfungaen bar stadig præg af tørken, men det gav dog lidt vokshatte og enkelte andre arter.

Ekskursionen i forbindelse med det afsluttende julemøde hos Kirsten og Mogens Holm den 26. november bød på flere svampe, end vi havde været vant til tidligere på sæsonen og gav bl.a. en

del Karl-Johan'er. Et af de mere sjove fund var Gulfnugget Sneglehat (*Hygrophorus chrysodon*).

De fleste af vores mandagsaftner blev også gennemført, selv om det var småt med svampe til bestemmelse. En dag havde en af deltagerne medbragt nogle eksemplarer af Rødbrun Bredblad (*Stropharia rugosoannulata*) som voksede på træflis i udkanten af Eventyr Skoven i Odense. Nogle af frugtlegerne havde den karakteristiske rødbrune farve, mens andre var gulhvide, og da de samtidig havde kantet hat, lignede de næsten på en prik Ager-Champignon, hvilket vi først troede det var. Det gav anledning til nogen diskussion, men da vi fik brækket i hatten og kunne konstatere det ekstremt kraftige lamelsvøb med stribet overside og fastvoksede lameller, som de havde tilfælles med de rødbrune eksemplarer, var sagen afgjort.

Klaus Sørensen

Sjælland

En del af året har været præget af foreningens 100-års jubilæum i ugen omkring 1. oktober. Mange af lokalforeningens medlemmer har været engageret i arrangementerne i den forbindelse. Desuden har mange også været travlt optaget af at få det internationale farvesvampesymposium op at stå i august. Heldigvis blev begge dele en stor succes. Lokalforeningens sædvanlige arrangementer har været af samme omfang som tidligere år. Turene er efterhånden spredt godt ud over lokalforeningens område fra Saltholm i øst til Neksøl i vest, fra Lolland i syd og til Asserbo/Tisvilde i nord.

Året startede med en meget mild januar måned, hvor der blev samlet mange af det sene efterårs svampe. Foreningens projekt MykoMarathon har fået sat gang i indsamlingen af svampe også i vintermånederne. Artslister fra turene bliver ikke længere skrevet direkte til lokalforeningens hjemmeside, men vil kunne søges frem via „Svampefund“.

I midten af februar kom sneen og kulden, men det betød ikke, at der nu ikke længere var svampe at finde. Man skulle bare grave ihærdigt efter dem. Foreningens tur til Hejede Overdrev den 13. marts foregik i høj sne, men alligevel blev der samlet 26 arter på turen. Foruden massevis af den lovede Stor Dukatbæger fandt vi også Orange Skiveskorpe på kviste af Ædelgran. Den ser vi ellers ikke så tit.

Sneen nåede at smelte inden påske, og de

første frugtleger af Rynket Klokke-morkel blev fundet på Vestvolden den 23. marts. Efter påske blev vejret tørt, så det var med spænding, at vi tog på tur til Tisvilde Hegn den 17. april. Vejret var smukt og solrigt, men heldigvis havde det fine vejr ikke sat stop for svampene. Der blev bl.a. fundet Spiselig Stenmorkel, Udbredt Stenmorkel, Kogleskive, Fyrre-Koglehat og Sortbæger om end kun i få eksemplarer og ikke som på den tilsvarende tur i 2004. På de næste ture blev der ikke fundet mange svampe, og det blev atter et år uden den store morkelhøst.

I slutningen af maj og i juni fik vi en del regn, og da vi også fik varme i den sidste del af juni, kom der gang i mykorrhiza-dannerne. Vejret viste sig fra sin bedste side på turen til Vemmetofte Strandskov den 26. juni, og der var en del at kikke på. Både skørhattene, rørhattene og kantarellerne var i fuld gang. Sommeren havde perioder med køligt vejr og regn og perioder med tørt og varmt vejr. Især i august blev der fundet mange svampe.

I september blev det meget tørt på Sjælland, så udbyttet på svampeturene blev hurtigt meget mindre end i august. Suppeturen i Gribskov den 11. september blev reddet af medbragte frosne svampe, da der ikke var nok friske spisesvampe til fylde suppegryderne. Der blev dog fundet en del kantareller, så der blev stuvning nok til alle.

I weekenden den 23.-25. september var der interskandinavisk hekseringstræf på Sjælland. Det var nogle tørre skove vores svenske og norske venner kom ned til, men vi fandt dog en del arter både på turen til Tisvilde Hegn om lørdagen og på turen til Horserød Hegn om søndagen. I den sydøstlige del af Tisvilde Hegn var der en del Brunstokket Rørhat, der blev brugt til midt dagen lørdag aften. Derimod var der småt med spisesvampe i Horserød Hegn om søndagen, så det var kun en lille portion Almindelig Pigsvamp og Rødmende Fluesvamp, der kunne gå videre til suppegryderne på Svampefestivalen.

I oktober fortsatte tørken, og vi fik også et par dage med nattefrost i midten af oktober. Herefter kom regnen endelig, og svampefloret kom hurtigt til at ligne floret i et normalt efterår. På turen til Tokkekøb Hegn den 22. oktober fik vi noteret næsten 200 arter. Især de træboende svampe havde det fint. Porcelænschat kappedes med Honningsvamp om at være dagens almindeligste svamp.

Foreningens tur til Nekselø den 23. oktober blev en succes. Den blev lagt så sent på året, for at der skulle være større chance for at finde voks-hatte. De 17 deltagere var alt, hvad den lille båd kunne bære, og mange ringede forgæves eller mødte op på kajen forgæves. Til trods for tørke i tiden forud og regnvarsler, blev det en fin tur i sol-skin og blæst og med flere svampe end forventet – men forventningerne var jo i svampesæsonen 2005 også meget nedskruede!

På turen til Liseleje Plantage, Melby Overdrev og Asserbo Plantage den 29. oktober blev der også fundet en del svampe. De lovede Vinter-Stilkbo-vist og Frynset Stilkbovist stod i hundredvis på Melby Overdrev og nord for Asserbo Plantage. Jeg har aldrig set dem så talrige tidligere. Der blev også fundet mange frugtlegemer af Dværg-Stjernebold. Det tørre efterår må have haft en gunstig indflydelse på udviklingen af frugtlegemer.

Det milde vejr fortsatte i starten af november, så der var også mange svampe på årets sidste ture. På turen til Hornbæk Plantage den 14. november nåede vi kun at kikke på en lille del af de indsamlede svampe, inden frokosten kaldte på os på Caféen i Hornbæk. Den sidste hekserings-tur fandt sted den 16. november. Herefter satte nattefrosten ind og svampene blev hurtigt færre. Vi glædede os dog over, at vi havde haft en god periode sent på sæsonen.

Ovenstående omtaler kun en meget lille del af de i alt 51 ture, der har været afholdt i løbet af året. Flere er omtalt på lokalforeningens hjemmeside under „Svampeåret“.

Anne Storgaard

Bornholm

Svampevennerne afholdt i alt 15 arrangementer i løbet af året, to som aftenture i juli-august – de er altid godt besøgt, fordi det er så dejligt at være ude en sommeraften. Svampe var der nu ikke så mange af bortset fra kantareller og nogle få rørhatte (atter en repetition af Galderørhatten – den sidder efterhånden på rygmarven hos de fleste!). Jeg fik indleveret nogle flotte Rødbrun Bredblad (*Stropharia rugosoannulata*) den 23. juni fra en ny lokalitet, nemlig Bølshavn, også denne gang fra haveflis. Et enkelt eksemplar af Fløjs-Mælkehhat (*Lactarius lignyotus*) blev indrapporteret fra

Blomkålssvampe fra Bornholm 2005. Foto Susanne Knudsen.

Paradisbakkerne allerede 2. august. 14. august var der tur til Aaker Plantage; her var et pænt udvalg af svampe trods sommervarmen, bl.a. et smukt eksemplar af Gylden Kam-Fluesvamp (*Amanita crocea*). Resten af august jagtede folk kantareller, og der kom bekymrende mange både Grøn og Snevid Fluesvamp (*Amanita phalloides* og *A. virosa*). 20. september holdt vi vores årlige Åbne Svampebestemmelse med udstilling ved Hvide Hus i Hasle Lystskov. Her kom færre gæster end sædvanligt, men det var unægtelig også småt med svampene! I slutningen af september kørte vi øen tynd for at finde gode „bornholmske“ repræsentanter til Svampefestivalen, desværre med ringe held. Men vi var tre mand af sted fra bestyrelsen for at lære og få inspiration.

Resten af sæsonen var nogenlunde, dog for en gangs skyld med ret få Tragtkantareller!

Erik Rald var herovre den 15. og 16. oktober. I Rø Plantage fik han navngivet godt 150 arter og gav udtryk for, at vi havde et pænt svampeflor i forhold til jer andre.

I oktober havde vi udstilling på NaturBornholm, hvor temaet var de gode spisesvampe og deres forvekslingsmuligheder. I november mødtes syv gæve farvekoner og farvede garn i to dage.

Året sluttede med juletur i Almindingen og spisning af hele to lækre svampesupper på Det gamle Rådhus i Aakirkeby.

Karen Nisbeth